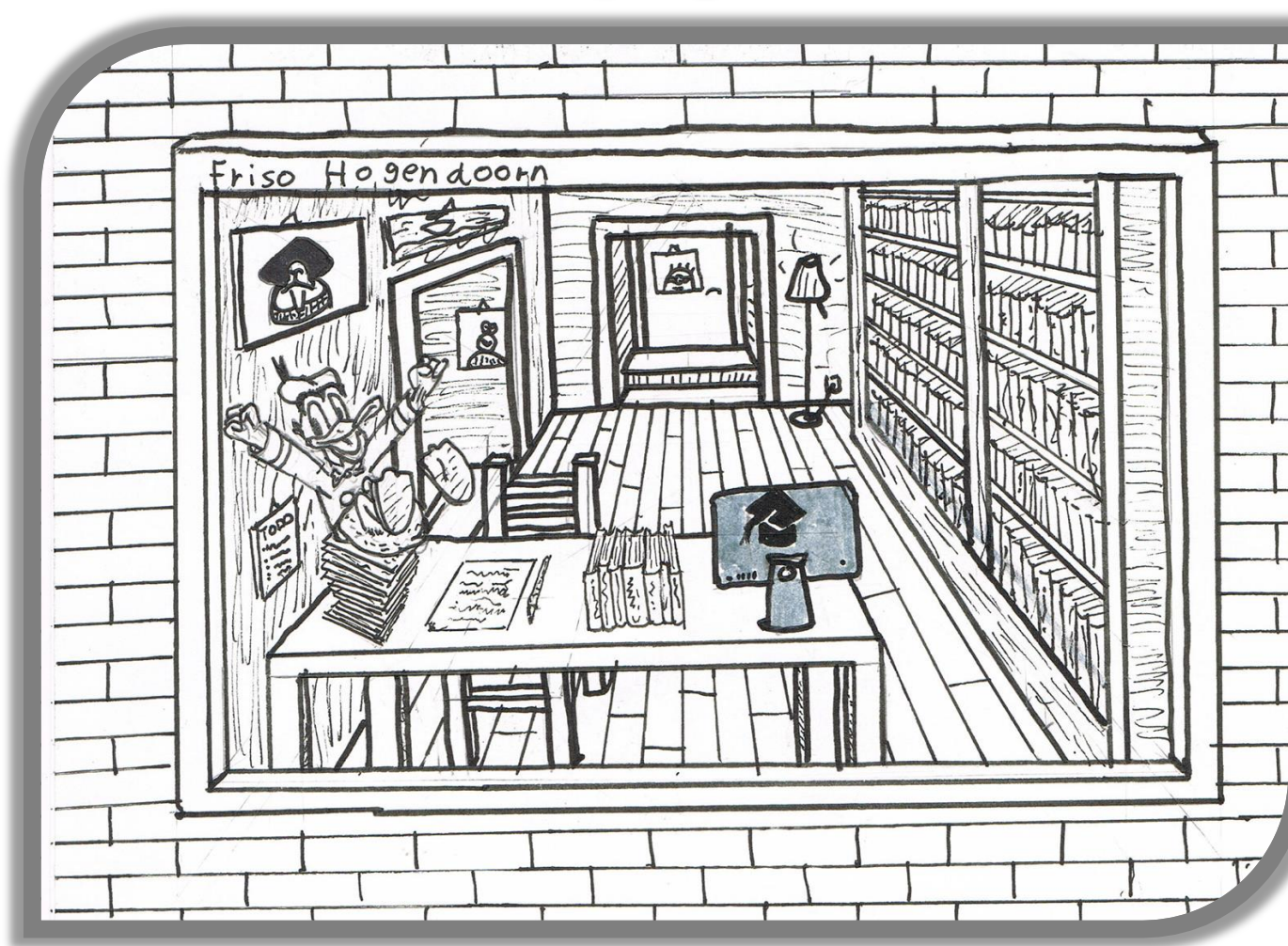

de
RAADSHEER

Een uitgave van de Vereniging Raadsherenbuurt, Leiden
39e jaargang, nummer 3, Oktober 2017

L E R E N

Tekening: Friso Hogendoorn

**Interview met
een brugmug**

7

**Hoe leren wij
volgens de
psychologie?**

16

**Leren in
stijl**

17

**Weet je hoe jouw
fiets is geprodu-
ceerd?**

18

VAN DE REDACTIE

Het is herfst. De krentenboom heeft al z'n blad verloren en de lindebomen in de Johan de Wittstraat verliezen elke dag meer van hun gouden bladeren. De vogels zingen niet meer. Wel snoepen ze van de druiven, net als de wespen. Wat een zootje maken ze ervan! Een mooie tros eraf rukken en als die dan op de grond valt, lekker laten liggen. Nou ja, slakken moeten 's nachts ook eten. Jammer dat ze dat ook proberen in de keuken. Als ik ze dan snap, zijn ze reddeloos verloren!

De zomer is dus weer voorbij. En de scholen zijn weer begonnen. Daarover kunt u in dit nummer lezen, want het thema is "Leren". We hebben een brugpieper, een kersverse student, de tennisleraar, we leren in stijl, we leren autorijden, een moestuin runnen, hoe fietsen gemaakt (kunnen) worden, we lezen over lesgeven in Italië, Krullevaar en Woutertje Pieterse komen voorbij, kortom: een leerzame editie!

En dan komt de vierde en laatste Raadsheer van 2017 er al gauw weer aan. Met als thema "Oud en nieuw". Dat kan natuurlijk over de jaarwisseling gaan, maar ook over een oud huis naar nieuw verbouwen, oude en nieuwe bewoners van een pand, ouder wordende buurtbewoners en nieuwgeboren baby's, een nieuwe partner, een puppy ter vervanging van de overleden oude hond (ik ben niet zo van de poezen, maar daarvoor geldt natuurlijk hetzelfde), een andere huisinrichting, een nieuwe baan, een oldtimer versus een nieuwe auto, een botoxbehandeling, het gasfornuis vervangen door een inductiekookplaat. En u weet vast nog wel andere voorbeelden. Schroom vooral niet om ons daarover copy te sturen, foto's welkom. Uiterlijk inzenden op 5 december naar redactieraadsheer@hotmail.nl (geen .com!); dat zou een mooie surprise zijn!

Een andere verrassing leest u dan ook, namelijk wie de redactie gaat of gaan uitbreiden. In de praktijk blijken te vaak te veel taken op te weinig mensen neer te komen. Daar zijn redenen voor, maar het is wel belastend. We willen dus het "werk", want heus, die krant ligt niet "vanzelf" bij u op de mat, over meer mensen verdelen. Gelukkig zijn er bereidwillige buurtgenoten. We laten u nog even in spanning.

Namens de redactie wens ik u veel leesplezier met deze Raadsheer en alvast een ouderwets gezellige Sinterklaas, uiteraard met zijn ouderwetse Zwarte Piet. Oh ja, u kunt een buurt-Sint scoren. Ga maar gauw lezen!

Janny van Nieuwkoop

INHOUD

VAN HET BESTUUR

Een komen en gaan	3
-------------------	---

BUURTNIETUWS

OPA	4
Ketting-Interview	4

THEMA: LEREN

Italiaans in Italië	5
Interview met een brugmug	6
Wat leerden uw redacteuren?	7
Interview met tennisleraar Vincent van Schie	8
Leren via voelspriet in de maatschappij	9
Interview met een kersverse student: Bas Tan	11
Nederlands leren aan buitenlanders	12
Verschillende wijnen leren kennen	12
Leren en doceren in Parma	13
Leren autorijden	14
Ploeteren in de moestuin	15
Hoe leren wij volgens de psychologie?	16
Leren in stijl	17
Weet je hoe jouw fiets is geproduceerd?	18
Krullevaar, meer dan werk alleen	19
Cultuurcentrum Sijthoff	20

BUURTGENOTEN

In Memoriam	21
Herdenken in licht	22
Brrr, lekker koud!	23
Open Toernooi 2017 Leidse Hout	23
Raadsherenloop en buurt-BBQ 2017	23
De hutspotmaaltijd	25
Wist u dat...	25
Zondagmatinee in Cultuurcentrum De Paulus,	26
Oproep	27

COLOFON

Redactie-Bestuur-Website-Minibuurtgids	30
--	----

Een komen en gaan

Ernst ter Braak

Het Rozenpleintje ligt er verlaten bij. De bomen en de buurtbibliotheek houden zich dapper staande in de harde wind, de regen komt van alle kanten, de geur van haardvuur waait langs de Raadsherenhuizen. In de verte rijdt een eenzame fietser, voorovergebogen over zijn stuur. Onderin een struik op het pleintje wappert een rood plastic vlaggetje, verstrikt in de takken. Een stille getuige van een zonnige zaterdagmiddag nog niet zo lang geleden, waarop het Rozenpleintje gevuld was met geroezemoes, gebraden vlees, verse salades en lange tafels vol buurtbewoners die samen de zomer vierden.

Niet lang na deze zeer geslaagde buurt-BBQ kwamen de wind en de regen. Nu lijkt het alsof de herfst echt al is begonnen, geen gouden nazomer waarop de meesten van u misschien nog hoopten. Maar wij niet, uw buurtbestuur houdt van de herfst! Want als de dagen korter worden en de stoepen moeten worden geveegd, is het ook weer tijd voor twee geweldig leuke buurtactiviteiten.

Op 3 oktober hingen we de feestlampjes weer op en poetsten we de Gouden Stamper en de Zilveren Vijzel voor de jaarlijkse hutspotmaaltijd in de Fagelstraat!

Een paar weken later, op 11 november, komen we weer samen op dat nu zo eenzame Rozenpleintje om Sint Maarten te vieren en met de kinderen langs de deuren te gaan. We verheugen ons erop u bij deze twee activiteiten te ontmoeten.

Herfst in de Raadsherenbuurt is zo gek nog niet.

AGENDA

oud papier actie (OPA)

Plaatsen			Ophalen		
donderdag	2 november	2017	maandag	6 november	2017
donderdag	7 december	2017	maandag	11 december	2017

Noteer deze data alvast op uw kalender of in uw telefoon.

Ketting-Interview

Hanneke Maarse, Johan de Wittstraat

1. Wanneer en waarom ben je in de Raadsherenbuurt komen wonen?

In december 2001 zijn we hier komen wonen. We woonden al in Leiden en waren op zoek naar een groter huis vanwege gezinsuitbreiding. Na enthousiaste verhalen over deze buurt door onze makelaar Mia de Beun zijn we gaan kijken en waren we verkocht, letterlijk en figuurlijk. En nu wonen we hier al jaren met veel plezier.

2. Wat is het mooiste originele detail in je huis?

Ons huis is helaas niet kunnen ontsnappen aan de jaren 70. Wel kwam onder het linoleum in de gang de originele granietvloer vandaan. Die hebben we laten restaureren voordat we er kwamen wonen. Bij werkzaamheden aan onze riolering, het vervangen van de gresbuizen (in dit geval jammer genoeg ook nog origineel) zou de vloer er misschien uit moeten. Dat is gelukkig niet gebeurd.

3. Wat is je favoriete buurtactiviteit?

Moelijk te kiezen tussen de borrel op Koningsdag en het hutspot eten op 3 oktober. Allebei altijd heel gezellig!

4. Als de Raadsherenbuurt € 50.000 zou krijgen om de buurt te verbeteren of te verfraaien, hoe zou jij dat dan doen?

We kunnen dat geld beter aan een goed doel schenken. Onze buurt is goed zoals die is. Mocht ik toch iets moeten kiezen, dan zou voor mij het betaald parkeren mogen stoppen.

5. Hoe ga je naar je werk en hoe lang doe je daar over?

Sinds juni heb ik mijn praktijkruimte in de binnenstad. Vlakbij de AH op de Hooigracht en daar ga ik op de fiets naar toe. Iets meer dan 10 minuten.

6. Wanneer en hoe heb je voor het laatst gebruik gemaakt van wat Leiden aan cultuur te bieden heeft?

De open monumenten dag. Ik ben gaan kijken bij een paar panden op het Rapenburg. Prachtig.

7. Welke krant lees je, op welk moment van de dag en hoe lang doe je daar over?

Ik lees iedere dag de NRC, meestal als ik thuis kom, aan het eind van de middag. Meestal doe ik daar 15 tot 30 minuten over. Op zaterdag eerder op de dag en ook langer.

8. Wat komt spontaan bij je op als je het thema (Leren) van deze Raadsheer leest?

Dat ik eind oktober mijn opleiding ga afronden. Dan ben ik na 6 jaar biodynamisch therapeut (lichaamsgerichte therapie, waarbij ik o.a. met massage werk). Ik ben blij met alles wat ik heb mogen leren en ook fijn dat ik het nu kan afronden.

En ik denk ook aan de universiteit van Leiden. Onze oudste zoon Stijn is daar net met veel enthousiasme begonnen aan zijn studie: Life, Science & Technology, een samenwerking met de TU Delft.

9. Welke vraag zou je zelf willen stellen? En natuurlijk willen we ook je antwoord graag vernemen.

Mijn vraag is waar we het toch aan te danken hebben dat we in deze mooie buurt mogen wonen. Het antwoord weet ik zelf eigenlijk niet, behalve dat we destijds een hele goede keuze hebben gemaakt.

10. Wie mag de volgende vragenlijst beantwoorden en waarom heb je haar / hem gekozen?

We blijven nog even in de Johan de Wittstraat: de volgende in het ketting-interview is mijn altijd enthousiaste en positieve (leesclub)vriendin Janneke van Etten.

Italiaans in Italië

Nico Koek, buurtcolumnist

Elk jaar rond de Kerst krijg ik een prachtige Nieuwjaarswens uit Verona, van het *Centro Studi Idea Verona*. Bij dit taleninstituut heb ik een paar jaar geleden een cursus Italiaans gevolgd. Een week tevoren kreeg ik per e-mail een *'Test d' Ingresso'* toegestuurd om mijn niveau vast te stellen. Ik maakte mezelf wijs dat het me niet zo veel kon schelen, maar was toch opgelucht toen ik bij aankomst werd begroet met *"Il test, Nico, lo hai fatto bene!"* oftewel: goed gedaan. Het instituut is - samen met verschillende middelbare scholen - gevestigd in een monumentaal gebouwencomplex in het centrum van Verona. In de hal staat een groot stenen beeld van de geleerde heilige Don Bosco, met twee jongelingen die bewonderend naar hem opkijken. Ik verbeelde mij dat hij mij goedkeurend begroette. Je kunt trouwens ook een kamertje in het aangrenzende klooster krijgen, maar dat kwam me iets te dicht bij mijn katholieke verleden.

Mijn cursus besloeg vijf dagen. 's Ochtends eerst twee uur grammatica en na een kleine pauze twee uur conversatie. Twee middagen waren gewijd aan 'culturele lessen'. Mijn groep bleek te bestaan uit mijzelf en slechts één medeleerling, een Japans meisje. Het was vreemd om een Japanse Italiaans te horen spreken; omgekeerd zal zij ook wel een aparte indruk hebben gekregen van mijn accent. In de loop van de week moest ze steeds eerder weg en op het laatst kwam ze helemaal niet meer opdagen. Zo had ik dus praktisch privéles. De grammaticalesen werden gegeven door Marco, een inspirerende docent. Vooral mijn kennis van de *periodo ipotetico* (werkwoorden in voorwaardelijke zinnen) kon wel wat aandacht gebruiken. Na de pauze verscheen de al even enthousiaste Anna voor de conversatieles. Allerlei onderwerpen uit de Italiaanse politiek en cultuur kwamen aan de orde, meestal ingeleid door een krantenbericht of filmfragment. Vaak mocht ik ook, vergelijkenderwijs, over Hollandse zaken vertellen. Aan het eind van de ochtend had ik soms het gevoel te verdrinken door de intensieve *immersione* of onderdompeling in het Italiaans, maar ik hield dapper vol.

Al op de eerste middag werd er cultureel gewandeld onder leiding van Marco, die ook kunsthistoricus is. Een groep Engelse scholieren die de beginnerscursus deden,

liep mee. Al snel bleek dat zij ons niet konden bijhouden, zowel qua taal als tempo. Het was duidelijk waarom: de avond tevoren waren zij met de bus heen en weer naar Milaan gereden, voor een Champions League wedstrijd. Marco stuurde de groep terug naar het instituut. Daarna snelden wij beiden langs vele prachtige kerken.

Later in de week had ik de middagen vrij, dacht ik. Zo zat ik tevreden op een terras aan het *Piazza Bra* met een *capuccino* en een *giornale* toen mijn *telefonino* rinkelde. Ik nam op met een geroutineerd *'Pronto'*. Het was de secretaresse van het instituut: "of ik de lezing van die middag nog wilde bijwonen?". Als ik snel kon komen zouden ze even op me wachten. Toen ik even later hijgend bij de collegezaal arriveerde trof ik daar een mevrouw met een tas vol boeken en paperassen. "Bent u ook student en komt u ook voor de lezing?" "Nee", zei ze, "ik ben de docent". Ik bleek opnieuw de enige toehoorder. In rap Italiaans bracht ze haar verhaal over de filosofische inspiratie van Michelangelo en Leonardo da Vinci, soms ingeleid met een *"Allora, Nico"*, om me bij de les te houden. Voortdurend schreef ze van alles op het *white board*, maar ze projecteerde daar ook de dia's op, wat de leesbaarheid van de aantekeningen niet ten goede kwam. Gelukkig kon ik zelf bij de koffie daarna ook nog wat inbrengen. De week vloog voorbij. Op de laatste dag trakteerde ik, met veel dank, de hele staf en enkele toevallig passerende Engelse jongens op *cantuccini veronesi*. Ik was al bijna buiten toen de secretaresse me terug riep: "je krijgt nog een diploma!". Het ingelijste *'Attestato'* boven mijn bureau herinnert mij nog dagelijks aan mijn leerzame cursus in Verona.

Interview met een brugmug

Olivier op zijn eerste schooldag

Martine de Jonge, Van Oldenbarneveltstraat,
trotse moeder van deze brugpieper

Olivier de Jonge (12) zou zelf dit stukje schrijven. Maar als kersverse brugpieper heeft hij het zo druk met leren voor de komende S.O.'s dat ik hem even interview.

Voor welke middelbare school heb je gekozen en waarom?

Ik heb voor het Stedelijk Gymnasium (locatie Socrates) gekozen, omdat ik het daar tijdens de open dag een hele leuke sfeer vond. Een grote, lichte, nieuwe frisse en nette ruimte. Tijdens de proeflessen dacht ik gelijk: "Ik raak heel geïnteresseerd, omdat de docenten zo goed lesgeven." Ik merkte gelijk dat het goede docenten waren. Ook wilde ik graag Latijn en Grieks doen. In groep 8 heb ik Pregymnasium gedaan, dat door het Stedelijk georganiseerd wordt. Toen vond ik de Griekse en Latijnse verhalen heel cool, legenden over Goden en zo. Ik heb trouwens niet gekeken naar waar mijn vrienden naartoe gingen.

Je bent nu vier weken bezig, hoe vind je het?

De introductiedagen vond ik heel leuk. De bruggersdisco vond ik fantastisch (*hij kwam ook erg schor thuis, red*). Ze zorgden ervoor dat je elkaar heel goed leerde kennen. Na 1 dag leek het al alsof we heel lang bij elkaar waren. Het was goed georganiseerd, met hele leuke activiteiten. Niet te kinderachtig, totaal niet. Het is heel anders dan de basisschool – veel groter.

Wat is er nog meer anders dan op de basisschool?

Ik moet er wel een beetje aan wennen dat je iets meer zelf moet doen en dat je van lokaal naar lokaal moet gaan. Je moet alles zelf regelen. En je zit niet continu in de klas. Je mag in de pauze doen wat je wil. Op je telefoon, je mag zelf weten waar je naartoe gaat. Dus je kan je eigen gangetje gaan.

Hoe vind je de vakken?

De meeste vakken vind ik heel leuk. Op de basisschool vond ik het uiteindelijk saai worden. Nu is het meer op mijn niveau en wat ik leuk vind. Grieks en Latijn vind ik heel leuk en ook Biologie en andere vakken die ik niet op de basisschool kreeg. Je krijgt heel veel uitleg voor één vak, ze weten er heel veel van. De meester of juf op de basisschool was natuurlijk niet gespecialiseerd in één vak.

Hoe ben je aan je fietsmaatjes gekomen?

Ik liep altijd met mijn buurjongen Cédric naar de Basisschool, dat vond ik altijd heel gezellig. En ik wist toevallig dat er een jongen uit de straat, David, bij mij in de klas zou komen. Toen dacht ik: "Het lijkt mij wel leuk om samen te fietsen," want ik kende hem al een beetje uit de buurt. Toen appte ik hem of hij samen wilde fietsen. Sindsdien fiets ik samen met David naar school, en met een oud-klasgenootje van hem.

Is het alleen maar leuk, die middelbare school?

Daar kan ik geen 'ja' op zeggen, want de hoeveelheid huiswerk is toch redelijk veel. Ik probeer het zo snel mogelijk te doen. Op de basisschool ging ik gelijk voetballen met vrienden, dat kan nu niet meer. Ik spreek nu wel af met mijn nieuwe vrienden en dan maken we samen huiswerk. Maar ik heb minder vrije tijd over. En niet elke docent is even leuk. Maar de meesten zijn heel leuk hoor!

Wat leerden uw redacteuren?

Anne Sanderink schrijft: Leren stopt nooit. Na het leren van de basisvaardigheden als baby, peuter en kleuter start het jarenlang schoolse leren; het kennis verwerven, algemeen en beroepsgericht. Dan het werkend leren; zowel al doende als met trainingen en cursussen. En ergens is er de omslag dat je naast het dagelijks leren ook meer en meer kennis deelt met en overdraagt aan anderen. Verder is er het leren door het dagelijks lezen, kijken, proeven, ruiken, voelen, luisteren, ervaren en verwerken.

Daar doorheen lopen de levenslessen. Daarbij gaat het meer om verworven wijsheid. Ik denk dat deze wijsheden van het leven meer waarde hebben dan de kennis die op school en werk wordt opgedaan. De belangrijkste en voor mij waardevolle les die ik van mijn ouders meekreeg voor mijn leven, die ik graag wil delen in dit themanummer: als je geneigd bent een negatief oordeel te vellen over een ander, ga je dan eerst verdiepen in die ander; leef je in in diens situatie en oordeel dan pas. Je oordeel wordt dan milder, het contact vriendelijker en er komt ruimte om samen te werken.

Annet van der Velden schrijft: Na de middelbare school ging ik psychologie studeren. Dat leek me leuk. Een betere motivatie had ik niet. Ik vond studeren fantastisch, zowel het luisteren naar slimme mensen als het lezen van boeken en het leren voor tentamens. Ik werkte jaren en besloot een paar jaar geleden opnieuw in de collegebanken te gaan zitten. Dat beviel me weer heel goed! Het luisteren naar colleges van mensen die iets te vertellen hadden vond ik nog steeds mooi. Eigenlijk is er sinds mijn psychologiestudie niets veranderd. Het enige verschil is de plaats van de studie. Ik begon in 1982 in Leiden en 29 jaar later in Amsterdam aan de VU.

Hans Rohlof schrijft: Education permanente; dat is mijn devies qua leren. En dan niet enkel door boeken te bestuderen, naar studiedagen te gaan, lezingen te bezoeken. Maar ook door zelf te oefenen, en zelf les te geven. Gelukkig geeft mijn beroepsvereniging extra accreditatiepunten als je zelf iets presenteert op een congres, dus daar maak ik driftig gebruik van. Je bent nooit te oud om te leren: dat is mijn tweede devies. Vandaar dat ik nog steeds op zangles, tennisles, cursus Spaans zit. Al heb ik met het onthouden van woordjes wel wat meer moeite dan toen ik 19 jaar was.

Maar leren is niet alleen onthouden, is ook het aanleren

van nieuwe gedragingen, oude ingesleten gewoontes laten vallen, out-of-the-box denken. Daar kom ik minder aan toe. Ik zie allerlei mensen om me heen uiterst creatief worden: nou, dat deel is bij mij nogal onderontwikkeld. Behalve bij schrijven en muziek maken dan.

We leren ook door met buurtgenoten kennis te maken. Mijn interviews in de buurtkrant hebben mij nieuwe inzichten gegeven, hoe buurtgenoten de wereld om zich heen, en de buurt daarin, bekijken. Volop enthousiasme om daarmee door te gaan heeft dat opgeleverd!

Janny van Nieuwkoop schrijft: Ik heb in mijn leven veel geleerd: schooltuintje, lagere school, gymnasium, beroepsopleiding, werkervaring, congressen, teambuilding, leiding geven en leiding accepteren, discipline, verslaglegging, werkvoorschriften en veiligheidshandboeken maken, samen een krant maken, stemvorming, koorklank bereiken, in vele opzichten luisteren, een kind troosten, omgaan met verlies, geduld, wachten, hopen, berusten. Niet alles is even gemakkelijk en alles lukt ook niet altijd goed. Blijven leren, dus, blijven schaven.

Ik heb het geluk gehad, dat ik ook andere mensen mocht onderwijzen over mijn vakgebied en dat heb ik vele jaren met groot plezier gedaan.

Nu is de fase aangebroken, waarin ik mag en kan leren van onze kleindochter, bijna 3. De snelheid waarmee zulke kleintjes kennis tot zich nemen – en die ook uiteten! – is onvoorstelbaar. Ik hoop nog heel veel van en aan haar te kunnen leren!

Jeroen Hiemstra had deze keer geen gelegenheid om zijn verhaal te doen.

Ton Staphorst schrijft: Sinds een jaar of vijf volg ik colleges, georganiseerd door HOVO, hoger onderwijs voor ouderen. Favoriet zijn colleges geschiedenis (bijvoorbeeld over ontdekkingsreizigers, het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden, de opkomst en neergang van het Romeinse Rijk), taal (Nederlands, Latijnse proza en poëzie), geneeskunde (moderne medische technieken, kankerbestrijding, ouderdomsziekten), geologie (vulkanisme) en een enkele keer maak ik een uitstapje naar een exact onderwerp als de ontdekkingen van Newton.

Het volgen van colleges is niet alleen leuk vanwege het verrijken van je kennis, maar ook vanwege het opdoen van nieuwe contacten.

Interview met tennisleraar Vincent van Schie

Hans Rohlof

Jij bent dé sportleraar van de buurt. Je hebt niet alleen veel kinderen bij je op tennisles, maar ook veel volwassenen. Vanuit welke tennisschool geef je les?

Inmiddels al weer 7/8 jaar geleden ben ik begonnen bij tennisschool Leiden. Onverhoopt heb ik 3 jaar geleden een switch moeten maken naar tennisschool Impact. Die is dit jaar gefuseerd met 2 andere tennisscholen (Touch en Match)!

Deze 3 vormen nu samen I'm Tennis.

Wat zie je als het kenmerk van jouw manier van tennisles geven?

De ideale tennistechniek bestaat niet volgens onze Nederlandse Tennisbond. Toch durf ik te zeggen dat de techniek die ik nastreef aardig in de buurt komt. Dit heeft te maken met het feit dat deze beweging altijd door het menselijk lichaam gemaakt kan worden. Ik houd rekening met het functioneren van gewrichten en spieren. Dit zou er voor moeten zorgen dat iedereen de tennissport moet kunnen beoefenen tot in het einde der dagen op een pijnvrije manier. Daarnaast ben ik van mening dat niemand te oud is om "iets nieuws" te leren en weiger ik daarom toe te geven of me neer te leggen bij een bestaande manier van spelen. Dit kan tegelijkertijd een valkuil zijn, maar ik probeer me daar zo bewust mogelijk van te blijven. Iedere speler is anders dus ook iedereen heeft andere aandachtspunten nodig of moet op een andere manier geholpen worden om beter te worden. Toch blijven voor mij sommige dingen "heilig" en gebruik ik deze als een rode draad in mijn lessen.

Is er veel verschil tussen lesgeven aan ouderen en aan kinderen? Zo ja, wat dan?

Er zitten veel verschillen maar tegelijkertijd toch ook veel gelijkenissen in het lesgeven aan of trainen van verschillende leeftijden. Bij kinderen kleed je oefeningen vaak in een leuk jasje. Kinderen hebben een kortere spanningsboog en raken snel verveeld. Kinderen zijn erg visueel ingesteld en daarom gebruik ik vaker attributen bij de jeugd. Iedereen houdt van complimenten en dat is een grote overeenkomst. Een positieve stimulans is altijd fijn, maar het mooiste is natuurlijk als je positieve feedback kan geven, omdat ook echt iets beter gaat of lukt! Bij volwassenen ligt het echt aan de groep. De ene groep is de andere niet. Sommige groepen zien het als een sociaal uitje in de week om even sportief bezig te zijn of om te ontsnappen aan de dagelijkse sleur. Dan moet de les echt een feestje zijn ook voor volwassenen. De andere groep is echt nog volop in competitieve sfeer en vergt dus juist een intensieve training en wil zo snel mogelijk zo goed mogelijk worden. Dit houdt het beroep wel heel interessant en leuk!!

Is er iets speciaals aan lesgeven aan kinderen en ouders in onze buurt, vergeleken met elders?

Goeie vraag! Het is heel bizar, want toen ik begon op TC De Leidse Hout was het mijn verlangen om hoofdtrainer te worden van een club in mijn geboortedorp Katwijk. Een grote club, naam maken en een gerespecteerd trainer zijn. Toen het 3 jaar geleden speelde dat mijn toenmalige werkgever ontslagen zou worden en daarmee indirect ook ik, maakte ik me niet eens zorgen om mijn werk en inkomen, maar meer het idee dat ik dit clubje moest verlaten. In al die jaren heb ik kinderen op les gehad die begonnen op 7-jarige leeftijd die nu 14 jaar zijn. Die ik heb zien opgroeien binnen de tennissport. Ik durf wel te zeggen dat ik een hoop veranderingen heb gebracht binnen het tennissen op de club en dat ik in de breedste zin het algemene niveau van de club echt heb weten te verhogen. Iets waar ik erg trots op ben. Waar het vooral op neer komt, is dat ik nu zoveel mensen ken dat de club als een tweede familie voor mij is. Er is nog geen dag geweest dat ik niet heb genoten van het trainen op deze club en ik denk dat ik het oprecht verschrikkelijk zou vinden hier ooit weg te moeten. Ik ben daarom erg blij dat ik bij Impact (en nu I'm tennis) de mogelijkheid heb gekregen om bij deze club te blijven. De club heeft een bepaalde sfeer; ons kent ons en samen zijn wij TC De Leidse Hout!

Heb je het laatste jaar nog iets geks meegemaakt tijdens de lessen, of een mooie anekdote te vertellen?

Ik denk dat dit het mooie aan mijn beroep is: er gebeurt in elke les altijd wel iets. De ene keer het meemaken dat iemand je aanwijzingen snapt en weet toe te passen en vervolgens nog net niet in tranen uitbarst van geluk, dat die persoon echt voelt dat hij of zij vooruitgang boekt. De andere keer iemand die valt tijdens het rennen naar een bal waardoor de knie vervolgens onder het bloed zit. Nog maar kort geleden waren de jeugd-onderlinge kampioenschappen. Een jongen die al 2 wedstrijden op 1 dag had gespeeld zou om 6 uur training hebben. Hij was naar huis gegaan en kwam heel netjes om 6 uur trainen. Voor de eerste oefening gaf ik een duidelijke uitleg en begaf mij naar de andere kant van het net. Ik riep zijn naam, dat hij moest klaar gaan staan, maar de jongen gaf geen reactie. Na een aantal keer duidelijk geroepen te hebben zie ik hem in slow-motion achterover vallen, knal met zijn achterhoofd op de grond. Ik sprint naar de andere kant om hem op zijn zij te leggen en verbaas mezelf hoe kalm ik de aangeleerde technieken binnen dit soort situaties weet uit te voeren. Gelukkig komt hij nagenoeg direct daarna al bij en hij kijkt mij verwaasd aan. Het eerste wat hij zegt/vraagt; "Ging ik nou net nokkie?" Gelukkig valt alles mee en kunnen we er om lachen, maar je schrikt toch op zo'n moment.

Een jaar geleden was er een nogal jonge leerling (laten we zeggen een jaar of 6/7) die iets niet helemaal snapte. Samen met moeders en mijzelf stonden we in het clubhuis na de training. Het kind keek om zich heen en kon het maar niet begrijpen. Ze kwam naar mij toe, aan de hand van haar moeder, en wees naar het plafond achterin het clubhuis. Daar zit een luik naar een klein zoldertje waar competitie spullen en andere dingen worden bewaard. Het meisje kijkt mij vervolgens aan en vraagt; "Is dat nou waar jij slaapt meester? Is daar jouw bed?" Geweldig die fantasie van een kind. Na uitgelegd te hebben dat ik een eigen huis heb, wordt het eerst nog vager voor het meisje. "Moet je dan elke keer hierheen rijden voor al die mensen om les te geven?" Gelukkig schiet moeder te hulp en na goed nadenken besluit het meisje: "Dan heb jij dus gewoon 2 huizen!" Precies, zeg ik haar met een knipoog.

Zijn er andere zaken die je graag via de buurtkrant wilt vertellen? Bijvoorbeeld wanneer je lessen in de winter binnen gaan beginnen, of daar nog plaats is, en wanneer de leden van de TC weer hun zomerlessen moeten gaan opgeven?

Ik wil beginnen met vertellen dat ik het heel leuk vind om eens wat persoonlijker benaderd te worden. Het is nog zeker tennis gerelateerd, maar het betreft wat meer mij als persoon dan alleen maar Vincent de tennistrainer. Het zomerseizoen is nu nog in volle gang, omdat we het seizoen hebben uitgebreid tot midden November. Vanaf oktober begint de inschrijving voor de winterlessen. Deze starten eind november en lopen tot eind maart. In februari wordt dan alweer verwacht dat je je inschrijft voor het zomerseizoen van 2018. Vooral in de winter is er nog heel veel ruimte voor lessen en ik zou maar wat graag wat extra inschrijvingen zien. Buiten dat ik dan meer werk heb is het ook leuk om juist in de winter je niveau op te schroeven en je optimaal voor te bereiden op het nieuwe wedstrijdseizoen. Vooral indoor boekt men over het algemeen veel vooruitgang! Ook komend voorjaar hoop ik weer een hoop bekende en ook veel nieuwe gezichten te mogen zien. Tennis is een ontzettend leuke sport die je op elke leeftijd kunt blijven spelen.

Leren via voelsprietten in de maatschappij

Interview met Maarten Langezaal, directeur OBS 'Woutertje Pieterse'

Hans Rohlof

Op een vrijdagmiddag vroeg in het schooljaar zoeken we Maarten Langezaal op, in zijn kamer in het sfeervolle gebouw van de O.B.S. 'Woutertje Pieterse'. De om-

geving van de school, die feitelijk in de Leidse Hout ligt, is zeer groen. Later in het interview blijkt dat de school daar goed gebruik van maakt.

Maarten is sinds 2016 de directeur van de school. Hij is geboren Leidenaar, 46 jaar oud, en zij-instromer in het onderwijs. Hij werkte eerst onder andere als facilitair manager bij een bank en is tien jaar geleden met de PABO begonnen.

De ‘Woutertje Pieterse’ telt 400 leerlingen in 17 groepen, en is dus een flinke school. Elk jaar moet er een hele klas aan potentiële leerlingen afgewezen worden, maar kinderen die al een broertje of zusje op de school hebben gaan voor, en ook kinderen uit de buurt.

De interviewer kent de school, omdat hij één van de ouders was, die het oorspronkelijke initiatief ondersteund heeft, en zijn jongste zoon naar de hoogste groep van de eerst gevormde klas heeft laten gaan. Het was toen een heel klein schooltje. Inmiddels is de school dus volledig uitgegroeid. Het is leuk voor hem om de school eens opnieuw op te zoeken, nu zijn eigen kinderen inmiddels 39 en 36 zijn.

Hoe is het leren veranderd in de afgelopen jaren?

Je moet je voorstellen dat elke basisschool veel werk heeft aan het tegenwoordige gedifferentieerde onderwijs. Een klas telt geen 28 identieke leerlingen, elke leerling heeft zijn eigen unieke eigenschappen. Uiteraard vraagt dit veel van de leerkracht in de klas. Daarnaast zijn sommige kinderen dyslectisch, anderen hebben weer ADHD, anderen zijn hoogbegaafd en hebben meer nodig dan gemiddeld. Zo hebben we samen met de Leidse Houtschool een projectklas voor hoogbegaafden. Daardoor hebben de leerlingen een lesprogramma dat goed op hen is afgestemd.

Hebben jullie ook nevenprogramma's naast het directe leren?

We hebben muziek en beweging. Maar ons speerpunt is natuur en techniek. Kinderen onderzoeken de natuur op het Bosmanplein, ons grote binnenplein, genoemd naar de eerste directeur Peter Bosman. Ook gaan ze de Leidse Hout in, onderhouden ze moestuintjes, en doen met kleine grondstoffen ook proefjes in de klas. Daarnaast hebben alle leerlingen het zogenaamde Verwonderpaspoort voor de Leidse musea. We proberen ze aandacht bij te brengen voor natuur, wetenschap, techniek en duurzaamheid, en hebben daar activiteiten voor. Regelmatig worden we hierbij ondersteund door Technolab, een stichting op de Zweilandlaan die workshops verzorgt voor het onderwijs op het gebied van wetenschap en techniek.

Is er nog iets veranderd bij het gewone lesprogramma in de laatste jaren?

De kerndoelen op het gebied van de gewone schoolvakken moeten natuurlijk gehaald worden. Maar de laatste jaren wordt er meer aandacht gegeven aan het aanleren van vaardigheden in plaats van het passief kennis verwerven. Daarbij kun je denken aan problemen oplossen, creatief denken, en aan het toepassen van ICT. We passen ook het Finse lezen toe, waarbij kinderen worden gestimuleerd om te lezen, maar dan op de houding die ze het beste bevalt: op de grond, in een luie stoel, buiten de klas of wat dan ook.

Van tijd tot tijd hebben we projectweken, die aan één thema hangen zoals landen, of natuur. Vorig jaar kwam het thema duurzaamheid aan de orde en dit jaar het thema Techniek en ICT, waaronder basisvaardigheden in programmeren. De kleuters programmeren al de zogenaamde Kever, die in de klas een bepaalde route moet gaan lopen. En de oudere kinderen doen veel daarin met technisch Lego.

We gebruiken daarbij onze voelsprietten in de maatschappij. Wat in de toekomst nodig is, weten we natuurlijk nog niet goed, maar we proberen ons zoveel mogelijk daarop voor te bereiden. Daarbij moet je ook denken aan toenemende diversiteit in de maatschappij. Hoewel we in een witte buurt staan, hebben we wel veel buitenlandse kinderen, voornamelijk van expats. Bij diversiteit moet je ook denken aan mannen en vrouwen. Gelukkig hebben we in ons team van 30 leraren ook 3 mannen: niet veel, maar beter dan niets.

Hebben jullie ook gemerkt dat ouders meer betrokken zijn bij het onderwijs?

Jazeker. Dat ouders mondiger worden, is echt een uitdaging voor de scholen. Natuurlijk proberen we zo transparant mogelijk te zijn en geven we veel informatie over waar we mee bezig zijn. De samenwerking met de ouders moet natuurlijk goed blijven. Dat kost best moeite. We proberen in alle gevallen de communicatie open te houden. Ouders zijn betrokken bij het onderwijs, en ook bij activiteiten in de school. We hebben erg actieve ouders, die meehelpen met sport en feesten, en een mooie ouderraad.

Basisschoolleerlingen kunnen dus goed aan hun trekken komen in de tegenwoordige school. Maar dat ze het weekend ook prettig vinden, blijkt wel uit het geluid dat van buiten komt van de leerlingen: ‘Hoera, het is weekend’, horen we hen in koor roepen.

Interview met een kersverse student: Bas Tan

Janny van Nieuwkoop

Welk diploma heb je wanneer aan welke school behaald?

VWO diploma, 2017, Stedelijk Gymnasium Leiden.

Wist je al lang(er) wat je wilde gaan studeren en waar?

Nee, vrij laat een besluit genomen omdat ik voor mijn eerste keus in de eerste instantie ben afgewezen op basis van GPA (Grade Point Average). Uiteindelijk wel toegelaten omdat ik m'n cijfers ophaalde, maar toch voor Bedrijfs- en consumentenwetenschappen gekozen.

Had je daar je pakket op samengesteld? Hoe zag dat er uit?

Ik heb mijn pakket niet bewust op deze studie samengesteld, ik wist immers niet precies wat ik wilde. Ik wist wel de globale kant die ik op wilde, de kant die aansluit op de vakken die ik leuk vind. Mijn pakket bestond uit Nederlands, Engels, Wiskunde A, Latijn, Filosofie, Economie, Biologie, Geschiedenis en Aardrijkskunde.

Kon je makkelijk een kamer vinden? Zit je in een studentenhuus met anderen?

Er heerst nogal kamernood in Wageningen, ik slaap nu in Veenendaal bij de moeder van een vriend van m'n oom.

Wil je ons uitleggen wat je precies studeert en wat je daarmee kunt / wilt worden?

Ik studeer Bedrijfs- en consumentenwetenschappen. Het gaat over het spanningsveld tussen bedrijven en de consument. Denk aan consumentengedrag, bedrijfskunde, marktkunde etc.

Hoe lang duurt het tot je bachelor en ga je daarna nog een master doen?

In jaar 2 moet ik kiezen tussen 'bedrijf' of 'consument'. In principe duurt het 3 jaar om de bachelor te len, maar veel studenten vullen hun gekozen traject

aan met vakken uit het andere traject, waardoor het langer dan 3 jaar duurt voordat de bachelor binnen is. Of ik 1 of meerdere masters ga doen weet ik nog niet.

Ben je lid van een studentencorps? Zo ja, moest je ontgroend worden? Zo ja, was dat erg naar / leuk ?

Ik ben lid geworden van KSV St. Franciscus Xaverius, het Quintus van Wageningen. Ik ben ontgroend en het was niet leuk, maar zeker geen reden om geen lid te worden. Meer mag ik niet zeggen.

Zijn de colleges al begonnen? Moet je daarvoor vroeg je bed uit? Krijg je ook practica?

Colleges zijn sinds 4 september begonnen. Veenendaal is 3 kwartier fietsen van de campus dus als ik 8:30 op de universiteit moet zijn ben ik vrij vroeg m'n bed uit. Ik heb deze (eerste) periode computer practica waarbij we om leren gaan met Excel en SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

Heb je al een baantje erbij of ga je dat zoeken?

Ik heb er nog geen, maar als ik eenmaal een plekje in Wageningen heb dan ga ik zeker een baan zoeken.

Vond je het vervelend om (zo ver?) van huis te gaan?

Niet per se, het was de eerste week alleen wel een beetje naar omdat ik maandagochtend vertrok met de verwachting gewoon weer thuis te slapen, maar uiteindelijk pas vrijdag weer thuis was.

Ga je ieder weekend naar huis (Van Oldenbarneveltstraat, red.) of spaar je de vuile was voor moeders lekker op?

Ik ga nog trouw elk weekend naar huis. Wageningen is kei saai in het weekend en ik wil m'n vrienden uit Leiden gewoon nog zien.

Bedankt voor je medewerking, Bas, en heel veel succes met je studie!

Nederlands leren aan buitenlanders

Annet van der Velden

Sinds jaren geef ik Nederlandse taalles aan buitenlanders. Het leren van de Nederlandse taal is niet voor alle buitenlanders even gemakkelijk. Zo kan een Duitser die in Nederland wil studeren, de Nederlandse taal in 3 maanden zo leren dat hij/zij een college in het Nederlands kan volgen. Een Eritreeër daarentegen doet er veel langer over om hetzelfde niveau te bereiken. Dat komt natuurlijk door de moedertaal. Nederlands lijkt erg op Duits, alleen de uitspraak is minder gemakkelijk (denk maar aan Prins Bernard). Alleen een buitengewoon gemotiveerde en getalenteerde Eritreeër is in staat om te voldoen aan de hoge eisen die de universiteit stelt. Gelukkig zijn die er wel!!

Verschillende wijnen leren kennen

Mike Kaal, Fagelstraat

Als bourgondiër geniet ik graag van de goede dingen des levens. Een heerlijke maaltijd, een goed glas wijn en een lekkere sigaar. Door de week kook ik de wat makkelijke maaltijden voor ons, maar probeer daar wel zoveel mogelijk variatie in aan te brengen. En in het weekeinde, als er meer tijd is, dan pak ik nog wel eens uit met een heerlijke drie gangen maaltijd, waar we dan ook een goed glas wijn bij drinken. Nu is het met maaltijdrecepten niet altijd makkelijk je weg te vinden binnen alle recepten die naast kookboeken ook op het internet te vinden zijn, maar met wijn vind ik het nog steeds lastiger worden. Het lijkt wel of het aanbod steeds groter wordt en er iedere maand nieuwe druivenrassen worden ontdekt. Pakweg drie decennia geleden ging je voor een rode bordeaux of bourgogne uit Frankrijk, een rioja uit Spanje of een barolo uit Italië. Of hetzelfde rijtje, maar dan voor witte wijn. De nieuwe wereld was wel vertegenwoordigd, maar had nog niet echt naam gemaakt. Enigszins gechargeerd natuurlijk, maar vooruit...

Vandaag de dag is er in de gemiddelde wijnhandel geen doorkomen meer aan, wijnen uit alle windstreken van druivenrassen waar je drie jaar geleden nog nooit van gehoord had. En gesproken over wijnhandels, ook daar zijn er meer van dan ooit. Hoe nu in al dat aanbod jouw smaak te ontwikkelen en te leren welke wijnen bij jou passen?

Foto: Annaelna Schröder

Daar heb ik een paar maanden geleden gelukkig iets op gevonden. Een paar Leidse twintigers zijn een wijnservice begonnen waarbij je iedere maand drie flessen wijn thuisbezorgd krijgt en een lekkere wijn kunt nabestellen. Wel in beperkte mate, want zij halen de wijnen zelf uit het buitenland! Je krijgt dus ook gegarandeerd een wijn die je niet zelf in Nederland vindt. En zo leer je op een makkelijke manier verschillende wijnen uit verschillende landen kennen van verschillende druivenrassen. Zo kun je je eigen smaak en voorkeur ontwikkelen. Het leuke is ook dat er iedere maand een goede uitleg bij zit waar je veel van leert. En bij een van de wijnen wordt ook altijd een recept voorgesteld, wat perfect bij de wijn past. En dat komt mij als bourgondiër natuurlijk goed uit!

Wil je ook op een makkelijke manier je eigen weg vinden in het land der wijnen? Ga dan naar www.baltazar.nl en meld je aan voor het maandelijkse wijnpakket. Met de code 'RAADSHEER' krijg je ook nog eens 50% korting op het eerste pakket!

Oh ja, en die sigaar. Die wordt na de maaltijd in rust genoten in mijn luie stoel in mijn rookkamer. Met natuurlijk een goed glas ...

Leren en doceren in Parma

Gerard Schelvis, Fagelstraat

Indien ik ooit iets waardevols heb mogen leren, dan is het dat leren een aangename bezigheid is. Het verwerven van kennis, vaardigheid en hopelijk wijsheid is een soort sport met alleen maar winnaars. Zeer aan te bevelen, zelfs voor politici (tussen partijprogramma en retorica) en managers (tussen bureaucratie en productie: er is meer). Ook mensen die het onderwijzen onderwijzen en zeggen dat je het leren moet leren, zou ik het van harte willen aanbevelen. Leren houdt de hersentjes in conditie en straks de heer Alzheimer wat langer op afstand. Leren levert altijd resultaat op, nou ja, bijna altijd. Er zijn dingen waarvoor mij het talent ontbreekt, of een adequate ooghandcoördinatie. Mijn hele arbeidzame leven heb ik geleerd, dat wil zeggen: geleerd, onderwezen en bij dat laatste weer geleerd, bijvoorbeeld dat leren niet noodzakelijkerwijs het product is van onderwijzen, maar dat een goede, betrokken en bevlogen docent, iemand die ook van leerlingen iets weet op te steken, meer waard is dan welke onderwijsvernieuwer dan ook. Dat alles heb ik geleerd als leerkracht Nederlands en drama in het middelbaar onderwijs, maar ook daarbuiten en daarna.

Na mijn pensionering wilde ik mijn Italiaans bijspijkeren. Ondanks een reeks cursussen in Nederland en Italië viel er best nog het een en ander aan te vertimmeren. In augustus 2015 vertrok ik daarom naar Parma om een jaar Nederlands te gaan geven aan de ‘Scuola per l’Europa’ te Parma.

Dat is een internationale school voor kinderen van werknemers aan de EFSA, de European Food Safety Agency. Op de middelbare afdeling zitten een kleine 200 leerlingen met bij elkaar 20 nationaliteiten en elke leerling krijgt sommige vakken geserveerd in zijn moedertaal.

Ik had de eer om Nederlanders en Belgen te onderwijzen. De helft van de Belgen was Waals en twee ervan

spraken totaal geen Nederlands, zodat ik ook mijn Frans een beetje kon oppoetsen. Bij elkaar had ik maar elf leerlingen onder mijn hoede en ik verwachtte dan ook zeeën van tijd te zullen krijgen om mijn Italiaans bij te spijkeren. Dat bleek in de praktijk een tikkeltje tegen te vallen. Ik had de beruchte Italiaanse bureaucratie toch nog onderschat.

Toen de school werd gesticht, aan het begin van deze eeuw, besloot het gemeentebestuur van de stad voortvarend te werk te gaan. Er moest een schoolgebouw met Italiaanse allure worden opgetrokken, een onderwijspaleis, aanpalend aan de campus van de Parmesaanse Universiteit. In 2009 werd met de aanleg begonnen en in 2013 werd deze al weer gestaakt, vanwege allerlei financiële schandalen die de hoofdrolspelers waaronder de burgemeester gevangenisstraf opleverden. Het gebouw was een gloednieuwe ruïne, bouwplaats werd langzaam bouwval.

De Scuola kreeg huisvesting in drie provisorische onderkomens. De middelbare afdeling werd als eenenigge koekoekstweeling ingekwartierd in enkele lokalen van twee naast elkaar staande scholen. Met tegenzin hadden die enige ruimte vrijgemaakt door gipswandjes te plaatsen en veel deuren permanent op slot te houden. Gezien het ingewikkelde rooster, de schaarse ruimte en mijn geringe aantal leerlingen vonden mijn lessen aanvallig plaats op alternatieve plekken, variërend van bezemkast tot kamer van de adjunct-directeur.

Een echte directeur was er de eerste maanden nog niet, met als gevolg grote stagnatie in talloze zaken als aankoop van kopieerpapier of uitbetaling van salarissen aan nieuwe docenten. Er viel veel te vergaderen. De meeste bijeenkomsten betroffen de *armonizzazione degli esami*: alle belangrijke proefwerken in alle vakken moesten op elkaar worden afgesteld en voldoen aan de voorschriften van het centrale gezag in Brussel. Het feit dat de school bovendien had te gehoorzamen aan de Italiaanse onderwijswetgeving, maakte de bureaucratie er niet kleiner op. Niets werd aan het toeval overgelaten, van elke les moest verslag worden uitgebracht in een met codes beveiligd programma. ‘Perchè si sa mai’: je wist maar nooit.

Ergens in november verscheen dan eindelijk de nieuwe directeur. In Italië is het niet ongebruikelijk om belangrijke ambtenaren tegen hun zestigste een nieuwe, lucratievere baan te verschaffen teneinde hun pensioenuitkering nog wat te kunnen opschroeven. De school kreeg te maken met een dictator van de eerste orde, die heel gewichtig en streng iedereen in de weg begon te lopen. Hij heette Cipollone, Grote Ui, en wist soms inderdaad tranen te ontlokken aan fijngevoelige ondergeschikten.

En toch had ik er een geweldige tijd. Nog steeds kijk ik met heel veel genoegen terug op mijn schooljaar in het fraaie Parma. Ik had leuke leerlingen, studenten die hun 'professore' soms wegwijds maakten in ingewikkelde onderwijsbepalingen; uitstekende en hardwerkende collega's met hart voor hun klanten, met veel gevoel voor gezelligheid en een grote liefde voor de Parmesaanse keuken. Bovendien had ik als enig sectielid een grote mate van vrijheid: binnen het strakke curriculum was er plaats genoeg voor knollentuin en stokpaardjes.

Het middelbaar onderwijs op de Scuola lijkt sterk op dat in ons land, maar er zijn verschillen. De leerlingen

bereiden zich voor op het Europese Baccalaureaat. Dat examen wordt na zeven jaar afgenomen en zit goed in elkaar. Het eindexamen Nederlands is hecht doortimmerd en doet recht aan meer onderdelen dan in Nederland. Het bevat net als bij ons een verplichte boekenlijst, maar geen geleide samenvatting. Wel biedt het volop ruimte aan taalbeschouwing, zakelijk schrijven, poëzie lezen en schrijfp opdrachten uitvoeren op basis van bestudeerde literaire werken.

Of ik mijn Italiaans heb kunnen bijspijkeren? Achteraf heb ik de indruk dat ik vooral op de school, tijdens de vergaderingen, veel spijkers krom heb zitten slaan. In mijn vrije tijd echter heb ik redelijk wat opgestoken. Ik ben er aardig op vooruit gegaan sinds ik lang geleden in de Dolomieten, in een berghut samen met een klimmaatje vroeg om een kamer voor een bruiloft, onbekend met het verschil tussen 'noce' en 'notte'. Die tijd ligt ver achter me.

En met dat nieuwe schoolgebouw is het ook goed gekomen. Vorige week is het feestelijk geopend door Grote Ui.

Leren autorijden

Ton Staphorst

Het is alweer een eeuwigheid geleden dat ik slaagde voor mijn rijexamen. De eerste beginselen werden mij bijgebracht door de chauffeur van mijn vader. Na een les of 30 mocht ik 'op' voor het afleggen van de proeve van bekwaamheid. Helaas liep dat niet goed af.

Hoewel ik foutloos had gereden en zelfs op het parkeerterrein vóór het uitstappen achterom had gekeken of er wellicht nog een auto uit het bosschage in de middenberm tevoorschijn zou komen, was de examinerator onverbiddelijk. Ik had onvoldoende zichtbaar in de spiegels gekeken en dat gaf aanleiding tot het predicaat: gezakt. Jammer, weer sparen voor het volgende examen. Mijn instructeur was zo mogelijk nog pissiger dan ik.

Enige tijd later brak het moment aan voor het afleggen van het tweede examen. Ook dat verliep niet volgens plan. Er kwam een tram aanrijden die nog niet bij de halte was. Ik werd geacht desondanks te stoppen, midden op de weg, om passagiers die mogelijk na ruim één minuut bij de halte de tram zouden willen verlaten, de gelegenheid te geven een veilig heenkomen te zoeken op een weg waar niet eens een vluchtheuvel was. Getver de getver, weer een negatieve beoordeling, de examinerator trapte als een gek op de rem en er was dus sprake van een 'ingreep'.

Mijn vertrouwen in het CBR was gedaald tot ver beneden het nulpunt. Nou, dan maar geloven in 'driemaal is scheepsrecht'. Gelukkig kon ik het fel begeerde roze papier na enige tijd afhalen op het gemeentehuis. Ik had overdreven in de spiegels gekeken, overdreven defensief gereden, de motor niet laten afslaan, goed gekeken of er bij het parkeren nog een auto door een blinde muur tevoorschijn zou kunnen komen en de auto perfect gekeerd in een straat met een breedte als de Fagelstraat. Kortom: ik had toneel gespeeld en dat was kennelijk de bedoeling.

Met enige regelmaat verschijnen er lesauto's in de Johan de Wittstraat. Ik kijk altijd wel even hoe de beginnende

chauffeur met zijn voertuig omgaat. Met name kijk ik naar het verloop van het inparkeren. Geen idee wat de norm nu is, in mijn tijd mocht de auto maximaal 10 centimeter van de stoeprand afstaan. Het trucje van mijn instructeur had ik snel onder de knie. Direct naast de auto gaan staan waarachter je wilt parkeren, scherp insturen, als in de achterraut het aangebrachte plakbandje op de stoeprand uitkwam het stuur onmiddellijk terugdraaien en het resultaat is excellent. Ik ben te lui om plakband op de achterraut van mijn auto te plakken, dus ik kom nu wel eens 20 centimeter van de stoeprand af te staan. Meestal ben ik daarmee niet tevreden en herhaal ik de 'bijzondere verrichting'. Instructeurs zijn nu kennelijk met een ruimere afstand tot de stoep tevreden.

Wat je hebt geleerd moet je ook toepassen. Althans dat vind ik. Soms lijkt het alsof ik de enige ben die die mening is toegedaan. Knipperlicht gebruiken bij afslaan naar links of rechts lijkt voor velen een handeling uit het stenen tijdperk. Voorrang geven als dat verplicht is, is op menigeen niet van toepassing. De snelheidsmeter moet vooral worden genegeerd. Ach ja, waarom zou je je auto niet ombouwen tot internetcafé?

Ik lijkt wel een oude brombeer, of misschien ben ik dat wel. Maar de moraal van mijn verhaal: na vele jaren ben ik van mening dat het niet verkeerd was dat ik drie keer rijexamen heb moeten doen. Waarvan akte!

Ploeteren in de moestuin

Ton Staphorst

Wat is er leuker dan je eigen sla te telen, aardappels te rooien, boontjes te plukken en te doppen, appels, peren, frambozen en aardbeien te plukken?

Niet alleen voor mij is dat een beleving, velen kijken ernaar uit om zelf een tuin te exploiteren. Soms moet je even geduld hebben. Bij tuinvereniging Het Zonneveld bijvoorbeeld (aan de Nachtegaallaan) is er momenteel een kleine wachtlijst.

Als het moment daar is en je een tuin krijgt toegewezen, krijg je voorlichting over het tuinieren. Sommigen denken dat een tuin, die onkruidvrij is, ook in die staat blijft, zonder verdere investering. Dat valt vies tegen, je zult echt je best moeten doen om de gewassen te laten gedijen en het onkruid te verwijderen. Soms blijkt de praktijk niet overeen te stemmen met de verwachtingen en dan is het einde oefening. Gelukkig gaat het meestal wel goed, mede dankzij de goede raadgeving van ervaren tuinders.

De inzichten over het goed tuinieren verschillen. Sommigen zweren bij het omspitten van de tuin aan het begin van het seizoen. Als je van die 'school' bent, kun je gebruik maken van de aanwijzingen van de zeer ervaren Adri. Hij leert je spitten zonder last van je rug te krijgen. Anderen gaan ervan uit dat spitten het leven in de grond onnodig verstoort en dat je je beter kunt beperken tot het loswoelen van de bovenste laag van de grond. Zelf pas ik deze methode toe en ik zie steeds vaker om mij heen dat anderen dat ook doen.

Wat je als beginneling ook leert is hoe je een tuin krijgt met

goede bodemgesteldheid, de juiste zuurgraad, goede doorlaatbaarheid en de juiste bemesting. Wat mest direct bij een plant levert bijvoorbeeld een beter resultaat op dan het bemesten van de gehele oppervlakte omdat je dan ook het onkruid tot groei stimuleert. Maar eigenlijk vind ik de beste leerschool om zelf te ervaren wat wel en wat niet werkt. Je kunt dan je eigen stijl ontwikkelen.

Ieder tuiniert eigenlijk op zijn eigen wijze. Uiteraard is het van belang dat je je medetuinders niet hindert. Daarom is het verplicht om bepaalde onkruiden te lijf te gaan en het aanzien van de tuin in het oog te houden. Een paar keer per jaar komt de tuinkeuringscommissie langs om de status quo te bekijken. De commissie is uitermate mild. Je moet het wel bont maken om een negatief oordeel over je tuin af te roepen. Bij mijn weten is er in de loop van dertig jaar maar een enkele tuinder als lid geroyeerd. Meestal zeggen tuinders, die hun tuin niet kunnen of willen onderhouden, zelf hun lidmaatschap op.

Tuinieren is leuk, niet alleen voor het resultaat van een goede oogst, maar ook vanwege de leuke contacten onderling. Tuinieren ontstrest en je houdt je conditie op peil.

Zin om te gaan tuinieren op Het Zonneveld? Dan is nu daarvoor het juiste moment aangebroken. Op korte termijn wordt het areaal uitgebreid met ongeveer 20 tuinen van 120 m². En de wachtlijst is nu niet groot. Grote kans dus om volgend jaar al te kunnen tuinieren! Voor meer info: zie www.hetzonneveld.nl

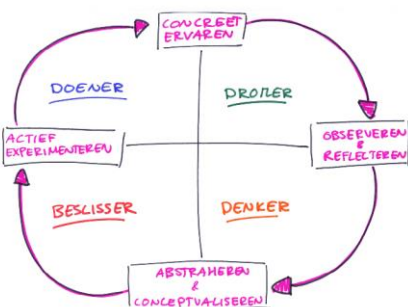
Hoe leren wij volgens de psychologie?

Martine Voskuil, Van Oldenbarneveltstraat

Ooit heb ik psychologie gestudeerd in Leiden en daarbinnen heb ik voor de afstudeerrichting Onderwijspsychologie gekozen. Ik denk omdat ik zelf van leren hield en ook van lesgeven – schooltje spelen was 1 van mijn favorieten.

Leercyclus van Kolb.

De onderwijspsychologie houdt zich bezig met leerprocessen en hoe je daar op school of in cursussen en trainingen, zo goed mogelijk op in kunt spelen. Een bekend model binnen de Onderwijspsychologie is de leercyclus van Kolb (zie plaatje). Het beste leer je als je alle stadia van de cyclus doorloopt. Ieder mens heeft zijn eigen voorkeursleerstijl. Je kunt op ieder punt van de cirkel starten. Momenteel is het ervaringsleren populair: je start met de ervaringen die de leerling al heeft opgedaan met het onderwerp (bijvoorbeeld als kinderen in de klas eerst een woordweb maken over een thema).

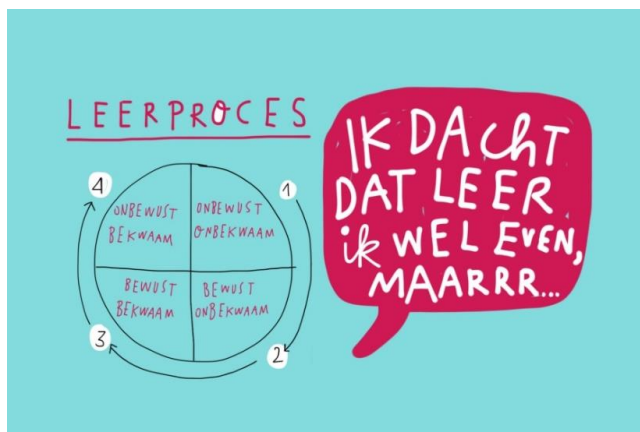

Onbewust onbekwaam.

Een ander bekend model is dat van de leerstadia van Maslow. Eerst zijn we onbewust onbekwaam, we kunnen iets niet, maar zijn ons daar ook niet van bewust. Door tegenvallende resultaten of reacties van anderen, merken we dat we iets niet kunnen of weten (bewust onbekwaam). Dit is een onbehaaglijke fase, die als het goed gaat ook motiveert tot leren. Dan ben je je bewust aan het bekwaamen. Uiteindelijk beheers je iets zo goed, dat je onbewust bekwaam bent. Dat geldt bijvoorbeeld voor fietsen: we doen het automatisch en hoeven er niet meer bij na te denken.

Motivatatie.

Maar wat voor model je ook gebruikt, om iets te leren heb je om te beginnen motivatie nodig. Daarom start ik een training altijd met de vraag wat de deelnemers willen leren. Of ik laat ze met elkaar stilstaan bij waar ze wel en niet tevreden over zijn in hun organisatie (inderdaad: zo worden ze gelijk bewust bekwaam c.q. onbekwaam). Een beetje compassie met jezelf is van belang om fouten te durven maken – door te experimenteren leer je. Hiervoor is ook een veilige sfeer nodig. Plezier tijdens de training is belangrijk om de motivatie hoog te houden. Tot slot is ook de ‘transfer’ belangrijk – hoe zorg je ervoor dat de deelnemers het geleerde ook gaan toepassen in de praktijk.

Een leven lang leren.

Ik ben onderwijspsycholoog en werk nog steeds met heel veel plezier als trainer en coach. Bij het schrijven van dit stukje kwam ik erachter dat ik meer van de theorie in praktijk breng dan ik zelf dacht – ik ben dus bewuster bekwaam geworden. Maar eigenlijk leer ik elke dag ook nog bij – en hoewel dat soms frustrerend is (bewust onbekwaam) en compassie met mezelf vraagt, is dat het mooie van mijn vak.

Welkom bij Levenskunst

www.voskuillevenskunst.nl

Levenskunst traint en coacht je om je wensen & doelen te verwezenlijken.

Op gebied van persoonlijke ontwikkeling, loopbaan en professioneel functioneren.

Leren in stijl

Fons Vernooij, Fagelstraat

Is leren kennis verwerven? Of is leren kennis verwerven en vaardigheden ontwikkelen? Of is leren competenties ontwikkelen, die zijn opgebouwd uit kennis, vaardigheden en houding in gegeven situaties? Leren is op veel manieren te definiëren.

In elk van de drie gegeven definities verandert niet alleen de betekenis van het woord “leren”, maar ook die van het woord “kennis”. Eerst is “kennis” alles, dan vallen de vaardigheden er buiten en ten slotte vallen houdingsaspecten ook niet onder kennis. Voor het gemak houden we de eerste definitie aan.

Als leren bestaat uit kennis verwerven, dan is het interessant om te kijken naar leerstijlen: de manier waarop iemand kennis vergaart. Het is leerzaam om te zien “Hoe” kinderen leren. Zodoende kun je ze stimuleren in hun eigen benadering om kennis te verwerven. En misschien attenderen op alternatieven om eens vanuit een andere invalshoek te kijken.

Als je kinderen hebt, kun je vaak al snel een beeld krijgen van hun leerstijl. Criterium is het moment waarop ze aangeven “Nu weet ik het. Stop maar met informatie verstrekken”. Zelf heb ik drie kinderen die vroeger assistentie vroegen bij het huiswerk en heel verschillend reageerden.

Een van de drie stelde een vraag over een moeilijk onderwerp en als ik mijn uitleg had gegeven, zei ze: “Nu moet je niets meer zeggen. Nu weet ik het en als je door praat, dan raak ik in de war.” Volgens Jan Vermunt is dit een op *reproductiegerichte leerstijl*: leren is onthouden. Als deze dochter iets niet wist en ik zei: “Nu moet je even nadenken”, dan zei ze: “Dat hoeft niet, want ik weet het niet.”

Een andere dochter die vragen stelde, luisterde aandachtig naar mijn uitleg en zei dan: “Ja, maar als dit (zo) is, waarom is dat dan (zo)?” Dat is volgens Vermunt een *betekenisgerichte leerstijl*: leren is begrijpen. Dus als die vraag naar samenhang kwam, wist ik dat ze begreep wat ik bedoelde.

Ter illustratie, die leerstijl botste met een docent economie die duidelijk een andere leerstijl had. Als mijn dochter de betekenis achter een uitspraak wilde weten, herhaalde hij de uitspraak. “Ja, hij zegt steeds hetzelfde als ik om toelichting vraag”. “Je dochter is onzeker, ze vraagt dingen die ze al weet, dus ik leg het nog een keer uit, maar dan blijft ze onzeker.”

De derde dochter stond weer anders in het leerproces. Als zij een vraag stelde over een moeilijk onderwerp, luisterde ze naar mijn uitleg en halverwege riep ze, “Oh stop maar, ik snap het al. Ik weet al wat ik moet doen.” Vermunt zou dit classificeren als een *toepassingsgerichte leerstijl*: leren is het nut van een stukje kennis inzien. Dat kan gaan om toepassing in de praktijk, of toepassing op een toets.

Aan studenten in de lerarenopleiding heb ik gevraagd hoe zij voor zichzelf vaststelden of ze een hoofdstuk uit een boek leerden en tot de conclusie kwamen dat zij het echt kenden. Daar kwamen zeer uiteenlopende antwoorden op.

In de categorie reproductiegerichte leerstijl kwamen o.a. de volgende antwoorden:

“Ik lees een hoofdstuk net zo lang door tot ik kan voorspellen wat er op de volgende pagina staat.”

“Ik lees het hoofdstuk hardop voor en neem het op mijn iPod op. Dan zet ik een koptelefoon op, start de tekst en ik ga lekker winkelen. Als ik het zat ben, dan weet ik alles en zet ik het geluid uit.”

In de categorie betekenisgerichte leerstijl kwamen o.a. de volgende antwoorden:

“Als ik het hoofdstuk doorgenomen heb en ik begrijp alles wat er staat, dan ken ik het.”

“Als ik het hoofdstuk doorneem, kijk ik meestal nog even terug in andere hoofdstukken, om te zien of ik de samenhang goed door heb.”

In de categorie toepassingsgerichte leerstijl kwamen o.a. de volgende antwoorden:

“Ik bedenk zelf vragen die ze zouden kunnen stellen en als ik denk dat ik genoeg weet om die vragen te beantwoorden, dan stop ik met het leren.”

“Ik kijk altijd nog even naar oude tentamens en als ik die vragen kan beantwoorden, dan zal het wel voldoende zijn.”

Er waren ook studenten die ervoor uitkwamen dat ze eigenlijk geen idee hadden of ze het echt goed kenden. Ze vroegen soms links of rechts wat ze moesten doen en waar ze op moesten letten, maar een concrete strategie om te leren hadden ze niet. Gelukkig voor hen was er nog een vierde leerstijl in het repertoire van Jan Vermunt: de *ongerichte leerstijl*: studenten die geen idee hebben hoe ze hun studie moeten aanpakken. Die moet je niet alleen op een idee brengen wat ze moeten doen, maar vooral hoe ze een goede aanpak kunnen ontwikkelen.

Weet je hoe jouw fiets is geproduceerd?

Frank Pot, Fagelstraat

Leren op en door je werk

Leren om betaald werk te kunnen gaan uitvoeren doe je op school, van basisonderwijs tot en met universiteit. Om bij te blijven met allerlei ontwikkelingen in de technologie en in de omgeving of in je vak (werkprocessen, concurrenten, klanten, patiënten) zullen de meesten van ons af en toe een bijscholingscursus volgen. Bij verandering van baan of van beroep ligt dat al helemaal voor de hand. We verwachten daarom veel van het formele onderwijs. Dat moet leerlingen/studenten klaarstomen voor de arbeidsmarkt van de 21^e eeuw en voldoende bijscholingsmogelijkheden bieden voor ‘een leven lang leren’.

Dat formele onderwijs is natuurlijk heel belangrijk, maar door daarvan alles te verwachten, wordt gemakkelijk vergeten dat mensen vooral leren door te doen, ook in de werksituatie. Dat gaat verder dan het beroepsbegeleidend onderwijs. In mijn onderzoeks- en advieswerk over ‘sociale innovatie van arbeid en organisatie’ komt dat regelmatig terug. Hoeveel en hoe goed je kunt leren in de werksituatie hangt echter af van een aantal factoren zoals de volgende:

Je werk is uitdagend, bestaat uit makkelijke én moeilijke taken. Dus niet alleen routinewerk.

Je hebt een zekere vrijheid (autonomie) om werkwijze en volgorde van taken te bepalen. Dus geen strakke protocollen of rigide software.

Je krijgt goede informatie over de werkprocessen en de resultaten. En niet pas als het geen nut meer heeft.

Je kunt makkelijk de hulp van collega's en je baas inroepen. Er is werkoverleg waarin de ‘targets’ worden besproken en hoe het werkproces verbeterd kan worden.

Die factoren vormen belangrijke leercondities voor functies op alle niveaus, voor mensen die onze straten vegen net zo goed als voor advocaten. In vakjargon worden dat dan ‘actieve functies’ genoemd. Bovendien maakt zulk werk niet alleen (leven lang) leren mogelijk maar beperkt het ook de stressrisico's die samenhangen met het werk. Mensen worden immers niet overspannen van problemen en storingen op hun werk, maar van de onmogelijkheid om die op te lossen. In ‘actieve functies’ bestaan er meer regelmogelijkheden om dat te doen. Dat is echte preventie en het helpt mijns inziens meer dan een of andere cursus ‘omgaan met werkstress’ als het al te laat is.

Gazelle of Koga?

Als voorbeeld om het wel of niet kunnen leren op het werk te illustreren kies ik het produceren van fietsen en vergelijk ik de merken Gazelle en Koga, beide in de buurt bekend.

In de NRC las ik dat bij Gazelle in Dieren de Koning in september 2015 een geheel vernieuwde fabriek zou openen, “een voorbeeld voor de maakindustrie”. Nu had ik uit kringen van de FNV al gehoord dat er op Gazelle het een en ander viel aan te merken. Dat wilde ik zelf wel eens zien en ik vroeg en kreeg een uitgebreide rondleiding, samen met Marianne, toen we daar in de buurt een midweek met vakantie waren. We konden verschillende mensen interviewen. Het productieproces is bij Gazelle tot in detail uitgedacht en opgedeeld in precies voorgeschreven taken van 90 seconden aan de lopende band van de eindmontage (“de modernste baan ter wereld”) en iets meer of minder seconden bij de werkstations die daaraan vooraf gaan.

De hele dag diezelfde taak van 90 seconden herhalen. In mijn ogen is dat mensonwaardig en in strijd met de arbeidsomstandighedenwet, waarvan artikel 3d bepaalt dat ‘kortcyclische arbeid’ zoveel mogelijk moet worden teruggedrongen. Het is ook niet nodig, want het kan anders. Het zal duidelijk zijn dat de werknemers van Gazelle vrijwel niets kunnen leren op hun werk. Door de korte inwerktijd kunnen in tijden van extra drukte Oost Europeanen als tijdelijke krachten worden ingezet die via een speciale constructie minder verdienen voor hetzelfde werk dan de vaste mensen. De bedrijfsleiding is uiteraard niet blij met deze – door mij ook gepubliceerde – conclusies.

Bij Koga in Heerenveen daarentegen maakt één monteur een hele fiets. De werkplekken zijn door de monteurs zelf ingericht om zo efficiënt en gezond mogelijk te werken. De monteurs bij Koga blijven leren en denken mee over innovaties van fietsen en van het productieproces.

Leerlingen die op school de ‘vaardigheden van de 21e eeuw’ hebben geleerd (digitale vaardigheden, multi-inzetbaar zijn, meedenken, initiatief nemen) zijn bij Koga aan het goede adres, maar kunnen bij Gazelle niet uit de voeten. Ik hoor de lezer nu al denken: “Die fietsen van Koga zijn wel iets duurder!” Dat klopt, maar ze zijn beter en we willen toch ook geen plofkippen omdat die goedkoper zijn? De volgende gedachte kan zijn: “Alles wat Gazelle doet is toch legaal?” Dat klopt, maar is alles wat legaal is ook acceptabel?

Na deze ervaring rijd ik toch iets minder zorgeloos op mijn tweedehands Gazelle-fiets rond ☺.

Krullebaar, meer dan werk alleen

Ton Staphorst

Wie kent Krullebaar niet? Veel kinderen uit de Raadsheerenbuurt hebben er hun eerste stapjes gezet en zijn er de wereld gaan ontdekken.

Kinderdagverblijf Krullebaar is een Groeien in het Groen locatie, een van de 250 vestigingen van Smallsteps kinderopvang. Kinderen in de leeftijd van 3 maanden tot 4 jaar hebben er, als hun ouders aan het werk zijn, een tweede thuis. In groepen wordt er heel veel geleerd.

Jonge kinderen zijn de hele dag van alles aan het ontdekken. Zichzelf, de omgeving en natuurlijk andere kinderen. Door veel verschillende materialen aan te bieden, leren ze steeds weer wat nieuws. Hoe voelt deze dennennappel? Is een kastanje glad of ruw? Wat gebeurt er als ik met mijn handen door deze bol scheerschuim ga?

Ook in de motorische ontwikkeling maken ze enorme stappen en natuurlijk worden ze hierin begeleid en uitgedaagd door de medewerkers.

De pedagogisch medewerkers vertellen de hele dag aan de kinderen wat ze gaan doen en wat je kan zien. Alles wordt benoemd zodat de kinderen op die manier hun

taal ontwikkelen. Ook wordt er veel voorgelezen.

De oudere kindjes worden ook volop gestimuleerd in hun ontwikkeling. Er worden leuke knutselactiviteiten aangeboden, dierengeluiden-bingo gespeeld en een parcours uitgezet waarover de kinderen moeten klimmen en stappen. Ook speelt een medewerker gitaar en zingen de oudere kinderen natuurlijk uit volle borst de liedjes die ze kennen mee. Er is één konijn genaamd Dolly dat aandacht nodig heeft en moet worden verzorgd. De pedagogisch medewerkers leren de kinderen hoe dat in zijn werk gaat.

Ik heb tijdens het interview om me heen gekeken. Het was een zonnige maar frisse dag. De grotere kinderen waren buiten aan het spelen. Je ziet bij elke leeftijd grote verschillen. Drukke kinderen die om aandacht vragen, rustige soms wat teruggetrokken kinderen, individualisten, samenspelende kinderen, durfals, kat-uit-de-boom kijkers, muzikale kinderen, kinderen die liever knutselen dan buiten spelen, kortom een hele diversiteit. Maar de kinderen hebben wel een ding gemeen: ze zijn blij en zien er gelukkig uit.

Een van de uitgangspunten van Krullebaar is dat iedereen zichzelf mag zijn. Kinderen worden niet in een be-

paalde richting gestuurd. Een jongen die een stoere outfit uit de verkleedkist haalt is net zo welkom als een jongen die het voor zich ziet om als prinses door het leven te gaan.

Uiteraard wordt er van tijd tot tijd geruzied. Kinderen worden gestimuleerd om zelf hun problemen op te lossen. Meestal lukt dat aardig.

Een ander uitgangspunt is dat kinderen zoveel mogelijk buiten zijn. Er is een riante, afgeschermdde speelplaats en regelmatig gaan de kinderen naar de Leidse Hout om daar te spelen. Zo leren ze over de verscheidenheid van de natuur.

De medewerkers van Krullebaar zijn veelal vrouw. Er is een mannelijke medewerker. De overeenkomst tussen

de medewerkers is dat iedereen enthousiast is en er helemaal voor gaat. Iedereen gaat met plezier naar het werk. Het is bepaald geen uitzondering als een medewerker ruim 10 jaar bij Krullebaar werkt. Ik heb uit de mond van een medewerker opgetekend: "Als je hier werkt, wil je nooit meer weg". Niet alleen voor de kinderen maar ook voor de medewerkers is Krullebaar een tweede thuis. Dus meer dan werk alleen.

Ik heb genoten van een kijkje achter de schermen van Krullebaar en spreek mijn waardering uit voor de medewerkers die dagelijks de kinderen leren de eerste stappen te zetten op het pad naar zelfstandigheid.

Cultuurcentrum Sijthoff biedt een rijk en intiem cultuurpodium

Peter Bas Backer, Johan de Wittstraat

In Leiden is sinds vijf jaar een nieuw podium actief: Sijthoff in Doezastraat 1b.

Dit podium maakt deel uit van "Sijthoff cultuur" dat tal van activiteiten biedt waaronder klassieke en jazzconcerten, wereldmuziek, dans, lezingen, cursussen, workshops en een iedere maand wisselende expositie. Een deel van de activiteiten wordt steeds gepresenteerd rond een bepaald thema. In dit najaar is gekozen voor Het Hoge Noorden: Noorwegen, Zweden, Finland en ook IJsland.

Alle activiteiten vinden plaats in de zogenoemde Cultuurzaal, een kleine zaal met een fijne sfeer; de musici loven de uitstekende akoestiek. De zaal is bescheiden van omvang en geeft daarmee een optimale interactie tussen muzikanten en toehoorders, je kan eigenlijk eerder spreken van huiskamerconcerten.

Geïnteresseerden kunnen het programma van Sijthoff vinden via www.sijthoff-leiden.nl/agenda

In Memoriam

JACQUELINE RAAIJMAKERS

Kiki Breet, Fagelstraat

Op 23 augustus is onze buurt een unieke persoonlijkheid verloren: Jacqueline Raaijmakers.

Jacq, Jacqie, Sjakerd; recht voor z'n raap en in het bezit van een groot hart. Altijd in voor een bakkie of een borrel en nooit te beroerd om te helpen.

Na een nieroperatie, gevolgd door maanden met lichamelijke klachten, werd er in september 2016 vergevorderde kanker vastgesteld. Een onmenselijk zware behandeling werd gestart, met daarin enkele vreugdemomenten, maar ook te vaak slecht nieuws.

Op pure wilskracht is ze met haar gezin nog naar Kreta gevlogen waar ze voornamelijk genoten hebben.

Elf maanden na de diagnose, drie weken na haar 51ste verjaardag en vijf dagen na haar terugkomst uit Kreta is Jacqueline overleden.

Ze laat haar man Arjan Middelkoop en hun kinderen Lola en Milo achter. We wensen hun heel veel sterkte.

Jacqueline gaat verschrikkelijk gemist worden!

METTE GROOTENHUIS

Marianne Reijnhoudt, Fagelstraat

Graag voldoe ik aan het verzoek om een In Memoriam over Mette te maken.

Mette Grootenhuis - Toftkaer Jensen is op 26 juni 1944 geboren in Aalborg, Denemarken en overleden op 4 augustus 2017. Geheel volgens haar eigen wens hebben we op 10 augustus in Cultuurhuis De Paulus afscheid van haar genomen. Een indrukwekkende hoeveelheid mensen was aanwezig, luisterend naar een mooie levensschets en naar hartverwarmende herinneringen.

Mette groeide op in een politiek geëngageerd gezin in Kopenhagen. Haar vader was journalist bij Politiken en haar moeder was o.a. actief in de vredesbeweging. Toen zij later met Rob in Nederland samen ging wonen, verloochende ze haar roots bepaald niet. Hun huis stond open voor mensen met verschillende problemen. Voor iedereen een luisterend oor. De laatste jaren ontwikkelde zich een warme vriendschap met de Syrische familie Alkudsi. Ook recent nog maakte ze de straatkrant-verkoper weer blij met een gezellig praatje en... natuurlijk met een extra financiële bijdrage. Ik leerde Mette ongeveer 34 jaar geleden kennen toen we in de Fagelstraat kwamen wonen. We werden al snel vriendinnen en hebben vele mooie en intense momenten beleefd. Samen en ook met anderen: feesten en (kampeer- en logeer-) partijen, vakanties, uitjes, lunches, etentjes, en de jaarlijkse Glögg, waar veel buurtbewoners aanwezig waren.

Helaas werd het voor Mette de laatste 10 jaar steeds minder mooi, steeds meer ziektes/ongevallen. Dat viel niet mee. Ze leek het ook soms even op te geven... maar... dan... op een gegeven moment, ging haar kin weer omhoog en daar was ze weer. Een keer, toen de brandweer haar met een hoogwerker terug bracht uit het ziekenhuis, riep ze na veel vloeken, wijzend naar boven: Ik kom nog lang niet hoor! Ja Mette was ook stoer, kreeg daarom terecht de naam "Stoere Viking vrouw". Ze probeerde zo onafhankelijk mogelijk te zijn, elke keer toch weer wat meer kwaliteit van leven terug zien te krijgen. Dat was zeker niet makkelijk. Ze moest steeds meer uit handen geven. "Het wordt wel dunnetjes" zei ze dan. Maar zodra het kon, klom ze weer op haar scootmobiel om zelfstandig op pad te kunnen gaan: een praatje hier en een praatje daar. Vriendelijk woord voor iedereen, zeker voor de buurtkinderen, wat haar de titel "moeder of oma van de buurt" opleverde. Ze miste natuurlijk haar kleinzoon Daniel, die zover weg woonde, met haar zoon Casper en schoondochter Aji in Maleisië. Ze waren wel altijd in haar hart aanwezig en... soms via skype. Gelukkig was haar zorgzame echtgenoot Rob altijd heel dichtbij.

Tot slot: Naast alle dieptepunten heeft Mette ook van het leven genoten. Ze was een bijzondere vrouw, een echte Viking vrouw. Het was daarom ook mooi en ontroerend om in Cultuurhuis De Paulus met alle aanwezigen het lied "Ode aan de stoere Viking vrouw" staande te kunnen zingen. Een zeer verdiende ode!

Herdenken in licht

Leta Janssen, Van Beuningenlaan

Fiesta de los muertos

*Vanavond gaan we dansen op de graven,
vanavond is het feest voor iedereen.*

*We plukken wilde bloemen, we versieren oma's
steen,*

*we maken lekker eten klaar en brengen het er-
heen.*

*Vanavond gaan we dansen op de graven,
vanavond zijn de doden niet alleen.*

*Ze komen uit hun kuil en zweven zwierig om ons
heen.*

*Zelfs oma's dode zussen zijn vanavond op de
been.*

Vanavond gaan we dansen op de graven...

*Vanavond is het leven zoet
en smaakt de dood naar suikergoed*

Aldus Bette Westera in haar boek 'Doodgewoon'

Herdenken in Licht

Herdenken in Licht biedt gelegenheid om dierbare overledenen te herdenken op een manier die aansluit bij de samenleving van nu. Het geeft opnieuw vorm aan een van oorsprong katholieke traditie, maar is niet gebonden aan een religie.

Herdenken in Licht vond de afgelopen twee jaar onder de naam Allerzielen in de Leidse Hout in het park plaats. Mensen konden onder begeleiding van stemmige muziek bij de grote vijver een bootje met een kaars op het water laten drijven. Dat gaf een zee van licht en herinneringen.

Omdat het weer in november onvoorspelbaar is en de Leidse Hout op het tijdstip van de bijeenkomst donker en soms erg nat is, hebben we gekeken naar een alternatieve locatie.

Herdenken in Licht zal dit jaar plaatsvinden op vrijdag 3 november tussen 18.30 en 19.00 uur in Cultuurhuis De Paulus, Warmonderweg 2. We kunnen daar een gedeelte van de herdenking binnen laten plaatsvinden en in de tuin van het Cultuurhuis is een kleine vijver om de bootjes met licht op te laten drijven.

Iedereen is welkom.

Herdenken in Licht is er voor iedereen, die een overleden dierbare wil gedenken. Het maakt niet uit of het overlijden nog maar pas is gebeurd of al heel lang geleden.

Vanaf 18.00 uur zal Cultuurhuis De Paulus open zijn en bij binnenkomst zullen we vragen of je het op prijs stelt, dat de naam van jouw dierbare wordt voorgelezen tijdens de herdenking. In de zaal kun je een bootje voorzien van bloemen en tekst. Om 18.30 uur start de korte herdenking binnen met woorden en muziek.

Daarna worden de lichtjes in de bootjes aangestoken en kun je het bootje te water laten op de vijver in de tuin van De Paulus: dat geeft een zee van licht en herinneringen.

Het is ook mogelijk om het bootje mee te nemen en elders het licht voor jouw dierbare te laten branden.

Na afloop is er gelegenheid om na te praten of om nog in stilte bijeen te zijn bij een kop warme chocolademelk.

Vrijwilligers gezocht

Voorafgaand aan Herdenken in Licht zoeken wij mensen die mee willen helpen met het maken van de bootjes.

Op maandag 30 oktober tussen 13 en 15 uur en tussen 19 en 20.30 uur ben je welkom bij Leta Janssen op Van Beuningenlaan 2, Leiden.

Op de dag van de herdenking zoeken wij mensen die hand- en spandiensten willen verrichten, zoals chocolademelk maken, mensen die slecht ter been zijn begeleiden, bootjes uitdelen.

Wil je hierbij helpen, dan vragen wij je om vrijdag 3 november om 16.45 uur aanwezig te zijn. Tijdens een korte kennismaking verdelen we de taken en

zorgen we gezamenlijk voor een mooi Herdenken in Licht.

Wil je meehelpen? Meld je dan per mail bij Leta Janssen: leta@afscheidmetveerkracht.nl

Vermeld in de mail je naam, telefoonnummers welke dag(en)/tijd je mee wilt helpen.

Brrr, lekker koud!

Karlijn Broekhuizen,
Warmonderweg

We schrijven 27 augustus 2017: een graadje of 25 en een veld vol nieuwsgierige ouders en kinderen in het openluchttheater in de Leidse Hout. Je zou een lekker zwoel zomerbandje verwachten, maar niets is minder waar. Theatergroep Graasland speelt de voorstelling 'BRRR' die zich afspeelt op de Noordpool. Over een vriendelijke Eskimo, een gezellige iglo en een onverwachte gast.

De ruim 500 bezoekers genoten weer van de geweldige voorstelling die ook dit jaar weer was georganiseerd door de theatercommissie van de Vereniging Raadsherenbuurt. Op naar volgend jaar!

Open Toernooi 2017 Leidse Hout

Lilian Visscher, Warmonderweg

Ieder jaar in augustus organiseert tennisclub de Leidse Hout het Open Toernooi. Vele tennissers uit onze eigen Raadsherenbuurt, maar ook van ver daarbuiten doen mee met dit gerenommeerde en gezellige toernooi. Van zaterdag 12 tot zondag 20 augustus -de dag waarop de finales gespeeld werden- speelden meer meer dan 300 deelnemers spannende partijen die veel publiek trokken.

Zo klein als het tennispark is, zo groot zijn de namen die op het jaarlijkse Open Toernooi in augustus afkomen.

'Alsof ik terug in de tijd ben'

Met voormalig profspeler Maarten van Haasteren (zie foto) had de editie 2017 een winnaar van formaat. Van Haasteren is gecharmeerd van het tennispark: "Zo klein zie je ze niet meer in Nederland. Daardoor lijkt het altijd gezellig vol. De verscholen ligging in de woonwijk maakt het tennispark heel charmant, heel gemoedelijk. Het is of ik terug in de tijd ga als ik hier kom."

Raadsherenloop en buurt-BBQ 2017

Heerlijk weer om te rennen, 26 augustus. En om gezellig samen wat te drinken. En om later te genieten van de buurt-BBQ. Van dat laatste heeft de redactie geen foto's ontvangen. Van de Raadsherenloop wel, allemaal gemaakt door Josep Perdigues uit de Van Beuningenlaan. De inspanning en de ontspanning spatten er van af!

Hieronder de uitslagen van de wedstrijd. Niet alle deelnemers hebben een even duidelijk handschrift en ook bij de geklokte tijden meende ik (JvN) zoveel minuten en 76 seconden te hebben gelezen. Dus er kan hier of daar iets niet 100% kloppen in de verslaggeving. Maar ach, dat mag de pret vast niet drukken.

Kleuters tot en met 5 jaar

Helaas, daar hebben we geen namen en tijden van gekregen, maar het waren zo te zien allemaal kanjers!

Meisjes tot en met 11 jaar

Merel de Waal	14.23
Pien ter Braak	15.30
Isabel Brame	16.45

Jongens tot en met 11 jaar

Hugo Stokman	11.32
Daniel Brame	11.50
Julien Mook	12.10
Victor Siemerink	14.06
Daniel Mook	17.03

Er was 1 **estafetteteam** dit jaar; vorig jaar 2
Amelie, Isis, Jessica en Noa werden dus eerste!

BUURTGENOTEN

Dames 12-49 jaar

Katja Lubina	24.12
Krista Kuipers	25.54
Vera Stokman	26.45
Anne Wijnhoven	29.22
Janneke van Etten	30.16
Nynke van der Heijden	32.29

Heren 12- 49 jaar

Jasper Stokman	18.43
Friso Hogendoorn	23.15
James Etchells	23.26
Pieter van Delden	24.23
Menno Biesiot	25.34
Ron Slootbeek	26.04

Dames vanaf 50 jaar

Els Roelofs	27.49
-------------	-------

Heren vanaf 50 jaar

Ad Littel	25.24
Arnoud Visser	26.48
Erwin Duurland	27.22
Hans Rohlof	29.27

De hutspotmaaltijd

Janny van Nieuwkoop

Foto: JvN
V.l.n.r. Pippijn Wijnhoven, Roos Toxopeus,
Karlijn Broekhuizen, Ernst ter Braak,
Paulien Retèl

Meer dan 100 mensen aan tafel en 10 koks: wat een succes voor de jaarlijkse hutspotmaaltijd in de Fagelstraat!

Het bestuur onder aanvoering van voorzitter Roos Toxopeus had zoals elk jaar gezorgd voor overdekte marktkraampjes (maar het was gelukkig droog), een heerlijk brandende vuurkorf, feestelijke lampjes, knakworstjes en limonade voor de jongste deelnemers en witte druiven toe.

De deelnemers worden elk jaar beter in hun voorbereidingen: we zagen keurige tafelkleden, een rechaud, piccalilly, er was Corenwijn, iedereen had wel een fles wijn meegenomen.

De jury bestond uit Fred Voogd, voorzitter, en Dorien Trommel uit de Fagelstraat, Fiep Muderije uit de Johan de Wittstraat en Leonie Biesiot uit de Fagelstraat.

Foto: HR

Na alle pannen geproefd te hebben, besloot de jury de Gouden Stamper voor de lekkerste traditionele hutspot toe te kennen aan Liesbeth Verhage uit de Johan de Wittstraat.

De Zilveren (nou ja, hij is goudgeel met rood) Vijzel ging naar de zojuist uit Kenia teruggekomen Robert van der Hum en Corine van Lammeren uit de Fagelstraat.

De jongedames Kruijt uit de Fagelstraat kregen de handen op elkaar voor hun vegetarische variant met gebakken uitjes.

Foto: JvN

Wist u dat...

- Tijdens de grote schoolvakantie de fietspaden langs de Rijnsburgerweg helemaal rood geasfalteerd zijn? Het fietsen daarover weer een feest is?
- Leta Janssen uit de Van Beuningenlaan tijdens haar 160 kilometer lange mars gedurende de 101^e Vierdaagse van Nijmegen van 46 sponsors maar liefst € 1001 heeft ontvangen voor Xenia Jongerenhospice?
- Op 26 augustus tijdens de opening van het nieuwe sportpark Overveer mede-stichtingslid Hans Juffermans uit de Van Oldenbarneveltstraat de zilveren waarderingsspeld van de KNVB in ontvangst mocht nemen voor tientallen jaren belangeloos vrijwilligerswerk?
- Tijdens de Kunstroute Leiden op 23 en 24 september Mariska Eyck van de Rijnsburgerweg en Dies Griffioen uit de Van Oldenbarneveltstraat weer open huis hielden in hun ateliers? Hun aankondigingen in het vernieuwde programmaboekje beide kanten van de medaille van het leven lieten zien?

Rijnsburgerweg 75
mariska.eyck@gmail.com
www.mariskaeyck.com
MIXED-MEDIA | SCHILDEREN

Rode vogel in een vrolijk landschap
Gemengd en digitaal.

Mijn atelier/galerie/shop 'The Happy Artist'
is elke zaterdag geopend van 12 tot 17 uur.

33

Haagweg 4 Bg (1e verdieping)
diesgriffioen@gmail.com
BEELDENDE KUNST

Verwerkt Trauma?

Divers | acryl en stof op papier - 25 x 15 cm

Soms lijkt een trauma verwerkt. Maar jaren later steekt het onverwachts en nog heftiger dan voorheen de kop op.

- Het busstation definitief aan de stadszijde van het station blijft? Daarmee een pak van ons hart is?
- Lieke van Boven uit de Johan de Wittstraat op 26 september een “Vitality Walk” begeleidde door de Leidse Hout? Zij en andere (bestuurs)leden van de Vrienden van de Leidse Hout werkzaamheden verrichten waar de gemeente niet aan toe komt? Bijvoorbeeld het in elkaar vlechten van moerbeistruiken tot natuurlijke wallen langs de paden?
- Lonneke van Berkel uit de Van Oldenbarneveltstraat per 1 oktober de (huisartsen)praktijk van Marc Bergmeijer heeft overgenomen, samen met haar collega mw. Bloem? De praktijk is verhuisd naar Huisartsencentrum Leiden aan de Oosterkerkstraat?
- U in de Fagelstraat een ontspannings- of sportmassage kunt boeken bij een gediplomeerde sportmasseuse? Massage aan huis ook mogelijk is? U kunt bellen met 06-17107572 voor een afspraak of informatie?

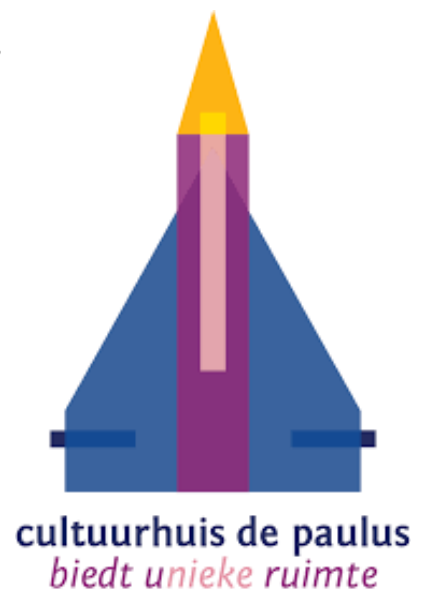

Zondagmatinees in Cultuurcentrum De Paulus, Warmonderweg

12 november: André Dolabella, piano: o.a. Brahms, Schubert, Rachmaninov,
Ravel, Wagner

26 november: Anastasia Kobekina cello & Hanna Shybayeva piano:
Mendelssohn, Schumann, Brahms

Meer info: www.muzeekkamer-oegstgeest.org

Oproep

Recent ben ik afgestudeerd aan de Sint Nicolaasacademie te Madrid. Daardoor ben ik bevoegd om begin december op te treden als Goedheiligman. Ik zoek emplooi als 'buurtsint' in de Raads-herenbuurt. Op verzoek leg ik huisbezoeken af. Voor de goede orde: ik heb de gelofte van armoede afgelegd, dus de bezoeken zijn kosteloos. Ik heb goede referenties.

Voorwaarden:

De buurtvereniging zorgt voor passende kleding en voor een of twee begeleiden-de Pieten.

De kinderschare bestaat uit ongeveer 10 gelovigen. Meerdere bezoeken (max. 3) mogelijk.

Mijn adres is bekend bij de redactie van de Raadsheer. Via de redactie kunt u nadere informatie verkrijgen.

ADVERTENTIES

Met hart en ziel aandacht voor lichaam en geest.

Het programma 2017 is gestart!

U kunt zich aanmelden voor yoga, meditatie, mindfulness, compassie, individuele sessies en speciale workshops. Ook in het weekend.

Daarnaast ook verhuur van ruimtes in het centrum.

Uitgebreide Info: www.yogacentrumleidsehout.nl

Zorg met een
glimlach

ActiVite staat garant voor de beste zorg. Onze medewerkers doen er alles aan om in overleg met u de zorg te bieden die bij u past. Zorg met een glimlach, noemen we dat. Zo kunt u blijven genieten van alle kleine dingen die het leven groots maken.

Geen wachtlijsten en thuis in alle buurten.

Kijk voor informatie op www.activite.nl of bel (071) 516 14 15

ActiVite
samen voor de beste zorg

ARCO BOUW

Verbouwing Aanbouw Dakkapel Badkamers

015 8795139

info@arcobouw.nl www.arcobouw.nl

Garage E. Brouwer

van Oldenbarneveltstraat 37 2334 AE LEIDEN

071 -3626768

06-53563104

garagebrouwer@kpnmail.nl

Fiat, Lancia, Alfa Romeo en Abarth specialist

U kunt bij ons terecht voor:

- APK
- Onderhoudsbeurten
- Olie verversen
- Accu's
- Banden
- Schokdempers
- Uitlaten
- Remmen
- Ruitreparatie
- Airco controle/ reparatie

En natuurlijk ook voor advies.

Het adres voor APK, Onderhoud en reparatie van uw auto

»DE RAADSHEER«

Een uitgave van de **Vereniging Raadsherenbuurt, Leiden**

Kopij: inleveren, bij voorkeur per e-mail (zie *redactie-adres*)

- Tekst in Word bijlage (dus niet als mail-tekst), zonder opmaak.
- Foto's en andere illustraties graag als aparte bijlage in de mail.

Illustratie voorplaat: Friso Hogendoorn, Fagelstraat
Bezorging: Cédric en Bodil Leijenaar, Timo van Luyn, Van Oldenbarneveltstraat
Oplage: 325 exemplaren

Redactie

redactieraadsheer@hotmail.nl

- Jeroen Hiemstra Fotografie (tenzij anders vermeld)
Fagelstraat 15, tel. 512 1213
- Janny van Nieuwkoop Eindredactie
V. Oldenbarneveltstr. 28, tel. 517 2176
- Hans Rohlof V. Oldenbarneveltstr. 38, tel. 514 5747
- Anne Sanderink V. Oldenbarneveltstr. 40, tel. 301 5157
- Ton Staphorst Johan de Wittstraat 52, tel. 517 0264
- Annet van der Velden Van Slingelandtlaan 9, tel. 515 0205
- Nico Koek Buurtcolumnist
V. Oldenbarneveltstr. 31, tel. 517 2818
- Andrea Schröder Opmaak
Fagelstraat 42, tel. 522 5491

Bestuur

- ❖ Roos Toxopeus Voorzitter
Fagelstraat 41, tel. 06-45278844
- ❖ Pippijn Wijnhoven Penningmeester
V. Oldenbarneveltstr. 26,
Tel. 06-12323591
- ❖ Ernst ter Braak Secretaris
Fagelstraat 16, tel. 06-18256377
- ❖ Karlijn Broekhuizen webmaster
Warmonderweg 7, tel. 512 4838
webmasterraadsherenbuurt@live.nl
- ❖ Paulien Retèl Fagelstraat 31, tel. 06-53426893

Website

www.raadsherenbuurt.nl

Minibuurtgids

- Familieberichten:
a.u.b. doorgeven aan
Pippijn Wijnhoven, *penningmeester* van
de buurtvereniging, en ook graag aan
de *redactie* van »De RAADSHEER«
- Diefstal, inbraak, ouderenhulp, informatie
over onderhoud en huis verbouwen,
uitwisseling van gereedschap:
Rob Grootenhuis,
Fagelstraat 14, tel. 515 4769
Email: grhuis@ipact.nl
- Gevonden voorwerpen:
Rita de Coursey,
Fagelstraat 39, tel. 515 5886
- Mededelingkastje, V Old./J.d.W.str.
Yvonne Slijkhuis,
Joh. de Wittstraat 20, tel. 517 5855
- Buurtarchief lokaal:
Jeroen Hiemstra
Fagelstraat 15, tel. 512 1213
- Buurtarchief regionaal:
Regionaal Archief Leiden
Boisotkade 2a, tel. 516 5355
- Vereniging Binnenterrein OWHJ
Raadsherenbuurt:
Ad Littel, *secretaris*
Van Oldenbarneveltstraat 35, tel. 515 3475
- Vereniging Vrienden van De Leidse Hout:
Lieke van Boven
Johan de Wittstraat 29, tel. 06-24182879
- Stichting Leidse Hout Monumentwaardig:
Jan Reedijk, *secretaris*
Antonie Duycklaan 4, tel. 517 6596
- Werkgroep Leidse Hout Theater:
Richard Brame, *contactpersoon*
Johan de Wittstraat 41, tel. 06-21881885
- Werkgroep Nieuwoord:
Marijke van Dobben de Bruijn,
Warmonderweg 1, tel. 517 3657
- Buurtenkoor »De Raadsvogels«
Jenke Goudriaan,
Warmonderweg 47, tel. 523 7710
- Leeskring »De Raadsheer«
Rita de Coursey,
Fagelstraat 39, tel. 515 5886
- Vereniging onderhoud garageplein Fagelstraat
Fokke Dijkema, voorzitter
Fagelstraat 23, tel. 515 3994
- Oud Papier Actie
Rob Grootenhuis,
Fagelstraat 14, tel. 515 4769

Posters • Flyers • Scripties Visitekaartjes • Brochures Mailingen • Sealen • Vouwen Opmaak • Ontwerp
Briefpapier • Clubbladen Stickers • Folders • Enveloppen Plastificeren • Afwerking Kopiëren • Scannen • Printen

Deze uitgave is geprint door Print- en Copyshop MoBi. Dit is de nieuwe naam van Reprocentrum Movens, één van de werkprojecten van Movens onderdeel van GGZ Rivierduinen. Onze nieuwe locatie is Rooseveltstraat 38 in Leiden.

Particulieren, zzp'ers, bedrijven, verenigingen en stichtingen, iedereen kan bij ons terecht voor het opmaken, printen, kopiëren en afwerken van alle soorten drukwerkuitingen. Of het nu gaat om het printen

van een verenigingsblad, het vouwen van een folder of het verwerken van mappen voor trainingen. Kom langs of neem contact met ons op, we laten u graag de mogelijkheden zien.

Print- en Copyshop Mobi B.V. Rooseveltstraat 38 • 2321 BM Leiden
071 579 18 36 • info@mobileiden.nl • www.mobileiden.nl

KIES-PRECIES

TANDARTSPRAKTIJK

Wist u dat een slecht gebit hart- en vaatziekten kan veroorzaken?

Van uw gebit is er maar één exemplaar en daarom is het verstandig om er goed voor te zorgen.

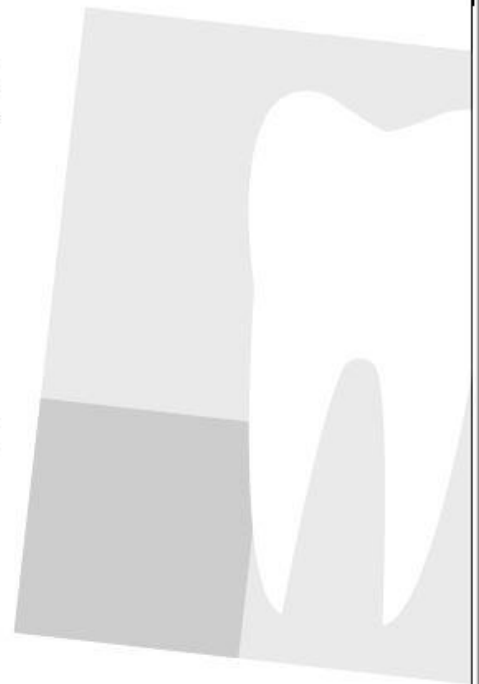
Kies-Precies kan u daarbij helpen.

U hoeft niet lang te wachten op een afspraak en service naar onze patiënten staat voorop. Het geruststellen bij angst voor de behandeling is hier een onderdeel van. Ook kunt u bij **Kies-Precies** terecht voor al uw vragen.

Heeft u vragen bel dan gerust voor meer informatie.

■ **H.L. Betcke, Tandarts**
Rijnsburgerweg 147
2334 BN Leiden

T 071 519 06 24
E info@kies-precies.nl
W www.kies-precies.nl

2334 BN Leiden
Rijnsburgerweg 147
■ **H.L. Betcke, Tandarts**

M www.kies-precies.nl
E info@kies-precies.nl
T 071 519 06 24